

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
חקת ובלק
תמוז התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור תשובת מהרי"ן [בשו"ת פעו"צ ח"ב סימן קי"א] בעניין לישא אשה בימי העומר. האם הוא הדין לגבי ימי בין המצרים, והאם מותר להשתתף בחתונה שנעשית בימים הללו.

תגובה למכתב בעניין נימוק אחד [מתוך ארבעה] שאמר מרן שליט"א [בשיעור מוצש"ק פקודי-החודש], מדוע מהרי"ן הביא את הדעה הסוברת שבחלוקת סעודת שחרית של-שבת לשתיים, יוצאים ידי חובת סעודה שלישית. והאם נכון הכלל הכתוב בספר עין יצחק, כי במגיד משנה על הרמב"ם, נכנסו דברים שאינם מהרב המגיד, אלא ממפרש אחר.

המשך בעניין הקריאה הנכונה בפסוק וְשָׁעַר בִּנְיָעַ. הֶפֶךְ, לְבָן.

השלמה בעניין קריאת הקדמונים ללא געיות, דוגמא מקריאת המלה וְהִיתָה, ומעוד מלים נוספות. ותגובה לשואל בעניין תיבת 'הָאֲנָכִי' אריתי, ולגבי הגעיות בקריאת מגילת איכה.

חשיבות ההודאה על הנסים והנפלאות שעשה לנו המקום ברוך הוא במלחמה האחרונה [עם כלביא]. והצעה לעשות הודאה קבועה, ע"י אמירת הבקשה רבון כל העולמים וכו' שאחרי קריאת שיר השירים בציבור, וד' פסוקים אחרי עלינו לשבת, אל תירא מפתח פתאום וגו'.

הבקשה הזאת איננה נהוגה רק בנוסח שאמי, אלא גם אצל רבים בנוסח בלדי. מי חיבר בקשה זו, והתחלת ביאור עניינים המופיעים בה. כיצד אומרים בבקשה, אשר קראנו 'ולמדנו', והרי רק קראנו ולא למדנו.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ן – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחבורות "שערי יצחק" – 793

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

אמרתי פרשיות חקת ו'בלק, בוא"ו החיבור, ולא 'חקת בלק', כי זה לא החק של בלק... ואותו הדבר בכל הפרשיות המחוברות, כגון 'אחרי מות וקדושים'. לא 'אחרי מות קדושים', שאז המובן הוא אחרי שמתו הקדושים... הדבר משנה את המשמעות. מי שיעיין בספרי אבותינו נע"ג ובכללם במהרי"ן זיע"א, יראה שתמיד ישנו בין הפרשיות המחוברות וא"ו החיבור.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי מאור נסים הי"ו בן רבי דוד. וכן ע"י רבי מנחם ברוך בן רבי שמעון הי"ו מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה, ונחת מכל יוצאי חלציו.

בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ן.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י האשה הכשרה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר יגיי שתחי' מארצה"ב, להצלחת בנה וכלתה בעבודת הקודש בשנת הלימודים החדשה, והצלחה מרובה בפרנסה. וכן השיעור מוקדש ע"י הבחור החשוב מאיר בן דניאל חגבי הי"ו מארצה"ב, לזיווג הגון ולהצלחה בכל העניינים.

וכן ע"י ידידנו ר' דוד בן הרב משה צדוק הי"ו – זהו ידידנו יקר יקרים מפה, אשר עומד תמיד לימיננו – לרגל היכנס בנו משה בן דוד בביתו של אברהם אבינו ע"ה. היום בשב"ק בבוקר, הוא נכנס לברית כאן בביהמ"ד. הוא נקרא ע"ש סבו – שהוא גיסי – הרב משה חגבי זצ"ל. יזכו הוריו לגדלו עם כל אחיו לתורה לחופה ולמעשים טובים.

בעבור שהתנדבו – השלושה האחרונים – למוסדות נתיבות

מהרי"ן.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

ביאור תשובת מהרי"ן [בשו"ת פעו"צ ח"ב סימן קי"א] בעניין לישא אשה בימי העומר. האם הוא הדין לגבי ימי בין המצרים, והאם מותר להשתתף בחתונה שנעשית בימים הללו.

מהרי"ן בשו"ת פעולת צדיק [חלק ב' סימן קי"א] כתב בזה"ל, שאל השואל, מהו לישא אשה בימי העומר, כשלא קיים פריה ורביה.

מי שעדיין לא קיים מצות פו"ר, דהיינו בן ובת, האם מותר לו לעשות נישואין בימים שסופרים את העומר, שהם ימי אבל וצער כנודע.

אומר מהרי"ן, תשובה. אם הש"ע [או"ח סימן תצ"ג סעיף ב'] החמיר, היינו למי שהוא נשוי. אמנם אם עדיין בחור, או שאין לו מי שישמשנו, או שלא קיים פו"ר, הדבר פשוט שמותר גמור הוא. מהי הראיה לכך? דהא אפי' באבל תוך ל', מותר בכל אלו.

[מי שהוא] אָבֵל – לא אליכם – על אביו או אמו, באופן רגיל הדין שהוא נושא אשה, רק לאחר

שלושה רגלים. עליו לחכות ג' רגלים, עד שתשתכח מליבו הראשונה. אולם כאשר המדובר לגבי האנשים הנז"ל, דהיינו מי שהוא בחור, או אין לו מי שישמשנו, או לא קיים עדיין פו"ר, אזי מותר לו לישא אשה. כך הוא הדין, כמפורש בש"ע יו"ד סי' שצ"ב ס"ב.

כ"ש בימי העומר, דלאו מדינא, אלא מנהג. הרי מדינא דגמרא, אין איסור לישא אשה בימי העומר, אפילו שמתו אז תלמידי רבי עקיבא, כדאי' ביבמות דף ס"ב ע"ב. הרי לא מוזכר בגמרא, לא שם ולא במקום אחר, שישנו איסור כזה. אלא מאי, כך נהגו. א"כ נלמד משם לכאן.

וכשיש סיבה, כגון דא, שרי.

וכן עשינו מעשה כאן. מהרי"ן אומר, כי הלכה למעשה היתה שאלה כזאת, הורינו להיתר, והם עשו כך בפועל. שלא תאמר, כי זאת 'הלכה ואין מורין כן'.

וכן פסק הרדב"ז וספר שתי ידות והפר"ח ז"ל.

גם בעל שתילי זיתים [בסי' תצ"ג] כתב כך. הוא הביא את דברי הפרי חדש.

כיון שהמדובר הוא, רק לגבי ימי ספירת העומר, צריך לדעת מהו הדין, לגבי ימי בין המצרים? מהרי"ן והשת"ז לא כתבו על כך במפורש. ברם נראה לי, שהדבר קל וחומר.

כי לגבי ספירת העומר, בשלחן ערוך [סי' תצ"ג סעיף א'] כתב בזה"ל, נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת, עד ל"ג בעומר. מרן כתב בלשון 'נוהגים'. אולם לגבי ימי בין המצרים, מרן לא מביא בכלל אפילו מנהג, להחמיר בכך מ"ז בתמוז, אלא רק מראש חודש. שכן כתב [בסימן תקנ"א סעיף ב'] וז"ל, מראש חודש עד התענית ממעטים במשא ומתן ובבנין של שמחה וכו', ואין נושאים נשים, ואין עושים סעודת אירוסין וכו'.

מי שהעלה את המנהג להחמיר בכך מ"ז בתמוז, זהו הרמ"א שם, וזה לשונו, ונוהגים להחמיר, שאין נושאים מ"ז בתמוז ואילך, עד אחר ט' באב (מנהגים).

ממילא, לפי איך שמהרי"ן מדבר, אם הש"ע החמיר וכו', אינני יודע אם זה כולל גם את הרמ"א. מסתמא הוא התכוון רק על מרן. בכל אופן, בודאי שישנו כאן חילוק.

ממילא אם בספירת העומר התירו למי שלא קיים פו"ר וכו', קל וחומר בימי בין המצרים.

ואמנם הרחבנו בזה בילקו"י מועדים – ארבע תעניות, ובתמצית הדברים הנני להשיב: לציבור הספרדים מעדות המזרח ההולכים על פי מרן השלחן ערוך רבינו יוסף קארו (סי' תקנ"א סעיף ב'), מצוה להינשא גם בימים אלו כמנהג ירושלם עיה"ק תובב"א, כפי שהעיד הראש"ל צ בעל פרי האדמה בשם שלחן מלכים (חלק ד' עמוד ד'). ואין חילוק בין אם החתן כבר קיים פריה ורביה, או לא קיים. וזה נכון גם בכל שנה לימים כתקנם, שאינם ימי מלחמה.

ואף מי שנוהגים להחמיר בכל שנה שלא לקיים נישואין בימים אלו, היות שכבר התבטלו חתונות רבות, ועתה על פי הרוב החופות נערכות ברב עם באולמות נישואין, וכשהנישואין נדחים מיום י"ז בתמוז עד לאחר ט' באב, אין משיגים בקלות אולם לצורך החופה, להכיל את כל הקרואים לסעודת החתן והכלה, ובכך דוחים את החופה למספר חדשים עד שיתפנה האולם, וע"י כך נגרמים מכשולים וקלקולים ח"ו, לכן יש לקבוע נישואין גם בימים אלו, ומצוה ייחשב לכל העושים כן. והמחמיר בזה, יוצא שכרו בהפסדו.

ולאחינו האשכנזים היוצאים ביד רמ"א, יש להורות, כי אף שפסק הרמ"א (שם) שנוהגים להחמיר שאין נושאים נשים מיום י"ז בתמוז והלאה עד אחרי ט' באב, כבר כתבו האחרונים שיש להתיר למי שלא קיים מצות פריה ורביה להינשא בימים אלו, ובפרט בימים אלה ימי מלחמה שיש להורות להם בשופי להינשא, ולא לעכב הנישואין בשל כך.

וכפי שכתב בערוך השלחן (סק"ז), שאם הדבר מוכרח לישראל אשה בימים אלו, יש להתיר. ורק בשבוע שחל בו ט' באב, יש להחמיר. וכ"כ בשו"ת לב אריה (סי' ה'), דמכיון שמניעת נישואין אחר י"ז בתמוז אינה אלא חומרא בעלמא, בשעת הדחק יש להתיר, באין לו אשה ובנים. ואין לדחות הדחק כעת הזאת, כפי שכתבנו.

ידוע, כי זהו בעיקבות הפסק של אביו, הגאון בעל שו"ת יביע אומר [חלק חמישי או"ח סי' י"ח, וחלק ששי או"ח סי' מ"ג]. אבל, מי שמבין 'בין השיטין', המוביל העיקרי הוא, כי זאת דעת מרן הש"ע. ישנם עוד כל מיני שיקולים, כגון שבדורנו יש חוסר צניעות, עלול להיות מכשולים אם ידחו את החתונה. אבל הקו העקרוני הוא, ללכת אחרי דעת

אבל, למרות שמהרי"ץ, וכן מהרד"ם בשת"ז, פסקו שהדבר מותר, לא ראינו ולא שמענו – בדורות שלנו – מי שעשה כך הלכה למעשה.

נראה, כי קיימו וקיבלו היהודים עליהם, שלא לפרוץ גדר. דהיינו, כיון שהתקבל המנהג שלא לעשות נישואין בימים הללו, לא בימי ספירת העומר וק"ו לא בימי בין המצרים, למרות שזה לא מצד ההלכה, אבל בעוה"ר ראו כי רבו הצרות, עבר קציר פלח קיץ, ואנחנו לוא נושענו וירמיהו ח', כ'. לכן, לא יראה ולא ימצא, מי שעשה נישואין בימים הללו, אפילו מי שלא קיים פו"ר. דחו זאת, לישיבת נחמו'.

[הקורא עלול לתמוה, דלעיל עשה מעכ"ת קל וחומר בהיפך. לכן צריך לפרש כי שם הקל וחומר הוא מצד דברי מרן, שכתב מנהג זה רק בעומר. וכאן הקל וחומר הוא מצד עיקר העניין, לפי שימי בין המצרים חמורים יותר מימי העומר, בפרט לפי מנהגינו שנמנעים מן החדשים משבעה עשר בתמוז, מה שאין כן בימי העומר כידוע. איתמר.]

ואמנם כבר כתבנו בס"ד בשע"ה שיש בקהילותינו הנמנעים מן החדשים גם בימי העומר. יב"ן.]

*

מאי נפקא מינה?

במלחמה האחרונה [עם כלביא], ישנן חתונות אשר היו אמורות להתקיים בימי המלחמה, וכיון שאי אפשר היה לעשות חתונות גדולות, בגלל הסכנה, ישנם אשר דחו את החתונה, וקבעו אותה לאחר י"ז בתמוז, בימי בין המצרים.

אם היו שואלים אותנו לפני כן, היינו אומרים לא לעשות כך, אלא לדחות את החתונה לאחר תשעה באב. לא לפרוץ גדר, במנהגי ישראל. אבל ישנם כאלה שכבר קבעו כך, והם עלולים להפסיד את האולם.

מצד אחד, שלחו לי תשובה של ידידנו הרב הגאון יצחק יוסף שליט"א, בה כתב בזה"ל, עקב המלחמה שבה אנחנו נמצאים, מלחמת "עם כלביא", ועל פי הוראת פיקוד העורף שלא לקיים אירועי התכנסות של ציבור, התבטלו חתונות רבות באולמות ובשאר מקומות.

פנו אלינו רבנים ומורי צדק, מעדות המזרח, ומעדות אשכנז, ונפשם בשאלתם, באם ניתן לקבוע השנה חתונות בימי בין המצרים, מ"ז בתמוז ועד ערב ר"ח אב, ככל שיתאפשר לקיים חתונות על פי הוראות כוחות הבטחון.

איסור, אבל כנראה ראו כי בסוף היה ח"ו מריבות וקטטות, בעיות בשלום בית, וכנראה הם הרגישו – או שכך הם הבינו, כנראה היו להם הוכחות לכך – כי 'הזמן גורם'. לכן, העדיפו להחמיר. למרות שהדבר גורם לדחות את החתונה, מ"מ כך זה יותר טוב. ואם מצד שישנם עי"ז מכשולים וכו', מי יודע, כנראה הדבר הזה יגרום בעתיד ליותר מכשולים. על כן, שב ואל תעשה עדיף.

ברם ישנם שהם קרובי משפחה וכד', שהם מוכרחים להשתתף בחתונה כזאת, שקבעו אותה בזמן זה כי סמכו על רבנים מסויימים שהתירו, או מפני שלא ידעו, או כאלה שההלכה אצלם היא רפויה, והם בלאו הכי מחפשים מישוהו אשר יקל להם. כיון שאין ברירה, אם הם צריכים ומוכרחים להשתתף, טוב, אי אפשר להגיד שהדבר אסור. אם קבעו, קבעו. זאת לא עבירה. מעיקר הדין עכ"פ הרי הדבר מותר. רק שזאת האחריות שלהם, על אחריותם.

לכן, אם הינך חייב להשתתף, אזי תשתתף רק מעט ההכרחי, כגון בחופה, ו'להיעלם' מהמקום מבלי שיבחינו. לצמצם. אפשר לעשות שלא ירגישו, כדי לא לפגוע בשמחתם. לא לומר מראש, אני לא משתתף בגלל כך וכך. לא לפגוע בהם. לצמצם ולהיעלם, מבלי לעשות מכך 'עניינים'.

*

היה בדעתי להוסיף כמה הערות וחיידושים בעניינים דלעיל, בשיעור נוסף. אבל להפתעתי, בכמה נקודות ראיתי שידידי הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א הקדימוני, בהערות ששלח לי אחרי ששמע את השיעור, לכן נביא כבר כאן את דבריו היקרים, וז"ל.

לגבי מה שאמר כת"ר כי לא ראינו ולא שמענו מי שעשה כך הלכה למעשה, הנה מלשון השואל בשו"ת פעולת צדיק שם, מהו לישא אשה בימי העומר כשלא קיים פריה ורביה ע"כ, משמע לכאורה שכבר בזמנם לא היו רגילים לעשות נישואין בימי העומר, ועל כן הוצרך לשאול על כך. אך יש לדחות, דאפשר שלא שאל אלא מפני שראה בשלחן ערוך שנוהגים שלא לישא. ועוד, שיתכן כי השואל אינו מעי"ת צנעא מקומו של מהרי"ץ, וכדמשמע קצת מלשון מהרי"ץ וכן עשינו מעשה "כאן", ואם כן מדבריו אין ראיה כיצד היה המנהג בעי"ת צנעא.

מרן. בנדון דידן זה לקולא, אך ה"ה אם זה לחומרא, כגון להחמיר כפי שיטת ר"ת במוצאי שב"ק, כמ"ש בש"ע, למרות שלמעשה התקבל – גם אצל הספרדים – להקל כשיטת הגאונים. הכיוון הוא, להנהיג את דעת מרן הש"ע, גם במקום שגדולי הספרדים האחרונים נטו ממנו, ואכמ"ל. כפי שאמרנו, אנחנו סוברים שאין אפשרות לפרוץ גדר במנהגי ישראל. אפי' שהוא פוסק לאשכנזים ככה, רבני האשכנזים בודאי אינם מסכימים לכך. וגם רבים מרבני הספרדים, ובלנ"ד נרחיב בשיעור נוסף.

*

קיבלתי מכתב ממשפחה אחת בזה"ל, הנני פונה בשאלה הלכתית שמטרידה אותי מאוד. אחי היה צריך להתחתן לפני שבועיים, אך בעקבות המצב הבטחוני לא היה אפשר לעשות חתונה גדולה, ולכן דחה את החתונה והחליט להינשא בתקופת שלושת השבועות, בין י"ז בתמוז לתשעה באב.

לפי מה שלמדתי, כפי מסורת אבותינו – בני תימן – אין עורכים נישואין בתקופה זו, משום שהיא זמן של אבלות על חרבן בית המקדש, ואין עושים בו שמחות. כאחותי, אני מרגישה קונפליקט פנימי גדול. מצד אחד, רצוני לשמוח איתו ביום חופתו ולכבד את המשפחה. ומצד שני, איני רוצה לעבור על דבר שהוא איסור, או שנוגד את ההלכה והמסורת שלנו.

שאלתי, האם מותר לי להשתתף בחתונה כזו? ואם כן, האם יש הגבלות מסוימות (כגון הימנעות מריקודים, מוסיקה, או השתתפות חלקית)? אשמח לדעת את דברי הרב בנדון, ולהישען על דעת תורה ברורה.

בתודה והערכה רבה.

נ"ב – אני משתייכת למסורת תימן שאמי.

למעשה, כפי שאמרתי לעיל. אם היו שואלים לפני כן, היינו אומרים שלא לעשות את החתונה בימים הללו. למרות שלפי מהרי"ץ והשתילי זיתים הדבר מותר לכתחילה, אבל אנחנו לא יכולים לפרוץ גדר ממה שכבר התקבל.

ובפרט, ידועים דברי השבות יעקב [ח"ב סימן ל"ה], האומר כי נכון שהדבר מותר, אבל 'לא מסמנא מלתא'. זה לא סימן טוב. וישנו גם חשש סכנה. הרבה גדולים כותבים בסגנון הזה, כי נכון שאין

שערי יצחק – השיעור השבועי

להרבות בשמחה, או שמא קיצר ולא כתב אלא העיקר. על כל פנים בשאלת היבי"ע ובתשובת מהר"י יצחק הלוי, מפורש שהמנהג להימנע מנישואין בכל גוונא, ומובן שנתברר להם שכך נהגו בזמנם. מה שאין כן בזמן מהר"י:

לשון פריצת גדר דנקט מעכ"ת כמה פעמים, נמצא כבר בשאלת היבי"ע ובתשובת מהר"י יצחק הלוי דלעיל, לעניין ימי העומר, וקל וחומר לעניין בין המצרים עכ"ל נר"ו.

ויישר חיליה לאורייתא.

תגובה למכתב בעניין נימוק אחד [מתוך ארבעה] שאמר מרן שליט"א [בשיעור מוצש"ק פקודי-החודש], מדוע מהר"י הביא את הדעה הסוברת שבחלוקת סעודת שחרית של-שבת לשתיים, יוצאים ידי חובת סעודה שלישית. והאם נכון הכלל הכתוב בספר עין יצחק, כי במגיד משנה על הרמב"ם, נכנסו דברים שאינם מהרב המגיד, אלא ממפרש אחר.

לפני מספר חדשים, דיברנו [בשיעור מוצש"ק פקודי-החודש התשפ"ה] בעניין חלוקת סעודת שחרית של-שבת לשתיים, בערב פסח חל בשבת. זאת ה'נפקא מינה' המצויה. הסברנו בס"ד את שיטת מהר"י, למה הוא הביא את הדעה הזאת, לחלוק את סעודת שחרית לשתיים, כי יוצאים בכך ידי חובת סעודה שלישית, למרות שמרן בש"ע פסק שלא יוצאים בזה ידי חובה. אמרנו אז ארבעה נימוקים.

אחד מהם, כי מרן בבית יוסף לא הביא את דברי הרב המגיד, אשר לומד בדעת הרמב"ם, כי זה לא שהרמב"ם סובר שאין יוצאים בכך ידי חובה, אלא שזאת רק מצוה לכתחילה. מצוה לעשות סעודה שנייה בזמנה, לפני חצות היום, וסעודת המנחה אחר כך.

וכמו-כן, מרן בב"י גם לא ראה את שיטת בעל העתים, הסובר שיוצאים בזה יד"ח. ואם היה רואה, היה מודה. ולכל-הפחות היה שונה זאת במחלוקת. הבאנו ארבע סברות, למה בכל זאת יש לסמוך על השיטה הזאת, וזאת אחת הסיבות. כי נשמט למרן הב"י, דברי הרב המגיד. ואם הוא היה רואה את דבריו, מסתמא הוא היה חוזר בו. או עכ"פ יכול להיות, שהוא היה חוזר בו. זה לא מוחלט. זהו אחד מן השיקולים. בודאי שיש מקום לדון בזה, אבל בכל אופן ישנו לכך איזה משקל מסויים.

והנה הופתעתי כעת לקבל מכתב מידידנו הרב יהודה חרזי הי"ו, בו הוא מביא דבר חדש. אם מרן

אולם מדקדוק לשון מהר"י וכן עשינו מעשה, משמע שאירע כך פעם אחת, אבל בדרך כלל לא היו עושים נישואין בימי העומר. שהרי הנישואין היו מצויים תמיד, ולא עוד אלא שרובם ככולם היו של רווקים, והיאך לא נזדמנו נישואין גם בימי העומר. אלא דמשמע ליה למהר"י שמעצמם היו רגילים העולם להימנע, אולי מפני שראו דברי האחרונים דבכי האיי גוונא לא ירבה בשמחה, וכמו שהעלה גם כן השתילי זיתים בסימן תצ"ג סק"ד, והם רצו להרבות בשמחה כרגיל. על כן סבירא ליה למהר"י שאין לזה תורת מנהג. ולפיכך כשאירע פעם אחת שנשאלו על כך, עשו מעשה כפי הדין, ועל פי זה הורה כאן הלכה לרבים.

אך אפשר לדחות, כי אעפ"י שרוב הנישואין היו של רווקים, הרי רוב ככל הרווקים היו נושאים קטנות שעדיין אינן ראויות ללדת, באופן דלא שייך בהם היתר זה של מי שלא קיים פריה ורביה, וכמו שטען היבי"ע בשאלתו למהר"י יצחק הלוי, ונדפסה בספר איש ימיני חלק א' ריש דף קע"ה, ובגנוזות ותשובות חלק א' דף רע"א ד"ה והנה [דהיינו מה שכתב שם, כי כלתו עדיין כמה שנים עד שתביא סימנים יעו"ש, לרמוז על כך. יב"ן].

ומה שכתב מהר"י קורח במשכיל דורש פרשת משפטים על פסוק (שמות כ"א, ז') וכי ימכור איש את בתו לאמה וגו', המנהג הרע שבמדינתנו נתחדש מקרוב, שמשיאין בנותיהן כבת תשע כבת עשר שנים וכו' יעו"ש, ומשמע שלפני כן בזמנו של מהר"י עדיין לא היה כך, מסתמא גם אז אף שהיו משיאין אותן גדולות יותר, מכל-מקום עדיין לא היו ראויות ללדת. ומאי דנקט מהר"י אמנם אם עדיין בחור, או שאין לו מי שישמשנו, או שלא קיים פריה ורביה, הדבר פשוט שמותר גמור הוא ע"כ, אין לפרש דבחור בכל גוונא שרי, דהיינו אפילו אם נושא קטנה ולא יקיים פריה ורביה אלא אחרי כמה שנים. ולכן השושנת המלך לא הזכיר בחור, אלא כתב בזה"ל, אבל מי שעדיין לא קיים פריה ורביה, או אין לו מי שישמשנו, מותר לישא וכו' ע"כ. ופשיטא ליה למהר"י דמטעם זה לא היו עושים נישואין בעומר, לפי שלא שייך היתר זה של מי שלא קיים פריה ורביה. ונישואי אשה גדולה למי שלא קיים פריה ורביה, לא היו מצויים, באופן שאין בזה מנהג.

והנה מהר"י לא כתב שלא ירבה בשמחה, ויש לעיין אם יש ללמוד מזה דסבירא ליה דרשאי

הב"י לא הביא הרב המגיד, פירוש שזה לא מדברי הרב המגיד. לא שהדבר נשמט לו, אלא שזה לא היה כלל בדברי הרב המגיד. זה לא הוא שכתב זאת, אלא מפרש אחר.

ממש השתוממתי. אמרתי לו, תשמע, אם ישנו דבר כזה, אם זאת אמת, א"כ הכל נפל. לא אמרנו כלום.

במכתבו הוא כתב כך, לק"י ליל חמישי ד' תמוז התשפ"ה בשל"ו.

לכבוד מרן שליט"א.

הנה בעניין חילוק סעודת שחרית לשנים כדי לקיים מצות סעודה שלישית בערב פסח שחל בשבת, קמה השאלה וגם ניצבה, מה יועיל לן זאת, מאחר שמרן השו"ע דחה דעה זו מן ההלכה לגמרי. ומרן שליט"א האריך בטוב טעם ודעת, בארבעה טעמי תריצי לבאר זאת. ובתוכם היה הטעם, שהנה הרב המגיד הביא דעות המקילים בזה, ובבית יוסף לא העלהו, שמע מינה דאשתמיטתיה. ואם היה רואה, הד"ר הוא לעל חסידיו, עכ"פ מלהעלות דעה זו בשם י"א. [וזכורני כעת שמרן שליט"א התייחס לטענה שרגיל הוא הב"י להביאו].

ודבר חדש בקנקן ישן ראיתי בספר עין יצחק ח"א כללי הרי"ף והרמב"ם אות ל"א עמ' ת', שכתב בהא"י לישנא, יש דברים בהרב המגיד שאינם מדברי הרב המגיד אלא דברי שאר מפרש, והיינו כאשר מרן לא הזכיר דבריו ע"כ.

ומקורו בצד"ו, שהוא לשון גט פשוט סימן קכ"א ס"ק א' סוף ד"ה ואם.

ועיינתי שם – בספר גט פשוט – ונראה שהיה מסופק בזה.

הרב חרזי הי"ו מעיר עליו, כי נכון שהגט פשוט כתב כך, אבל הוא לא כתב זאת בצורה 'חלקה', אלא רק אולי. יש לו רק צד כזה.

שזה הלשון שם, וכן משמע מדברי הרב המגיד. ויראה לי, שאינם דברי הרב המגיד, אלא דברי שאר מפרש. דהרי מרן לא הזכיר דבריו ע"כ.

ובחפשי בספרים ראיתי כמה שהעתיקו לשון העין יצחק, כגון מתלמידי הר"מ מאזוז, ולא ראיתי שדנים בלשון הגט פשוט כלל ועיקר.

איך שיהיה, לכאורה יש פקפוק בטעם זה. מנאי תלמידו המתענג על שיעוריו וספריו, יהודה חרזי יצ"ו.

ובכן יצאתי לחפש"י. ראשית, גם אם נגיד שישנה דעה כזאת, הדבר עכ"פ אינו 'סוגיין דעלמא'.

משאר המפרשים רואים, שהם אינם מבינים כך. למשל, בעל כנסת הגדולה ביורה דעה [סימן ע"ג ס"ק ל"ח] דן לגבי בשר צלי, האם צריך לחתכו שתי וערב לפני הצלייה, בכדי שיצא הדם. הוא כותב שם בזה"ל, אבל אין נראה כן דעת הרי"ף והרמב"ם, שלא הזכירו זה גבי צלייה, והזכירוהו גבי מליחה. דאם דעתם היה דצריך קריעה אפילו לצלייה, למה השמיטוהו מלכתבו גבי צלייה, וכתבוהו גבי מליחה. הרמב"ם כתבו בפירוש, והרי"ף סמך על מה שכתב גבי אומצא דאסמיק וכו'.

ומיהו נראה שרבינו בית יוסף לא ראה דברי הרב המגיד, שכתב שמדברי הרמב"ם יראה דאף לצלי בעי חתיכה. ויראה דחיליה, מדכתב הרמב"ם בסתם, הכבד אם חתכה והשליכה לתוך החומץ וכו', משמע דחתיכה בעי אף לצלי.

אבל הבית יוסף סובר, דשם בפירוש מדבר הרמב"ם בבישול שכן סיים הרי זה מותרת לבשל אותה אחר כך וכו'.

רואים שהדבר פשוט לו, כי מרן הב"י לא ראה את דב' הרב המגיד בנדוננו.

כמו"כ בספר כף החיים [הלכות עירובי תחומין, סימן שצ"ז ס"ק ח"י] הביא את דברי ספר אליה רבה, ורואים גם שם כי הדבר היה פשוט להם, שהבית יוסף לא ראה. נשמט לו.

מרן הבית יוסף, לפי גודל המלאכה שהיתה לפניו, עשרות ספרים שהוא היה צריך להביא, לא פלא כי פה ושם נשמט לו.

לגבי המלה 'נשמט לו' – בארמית 'אשתמיטתיה' – השדי חמד מביא [כללים, מערכת א', אות שט"ז] כי זהו לשון כבוד. זה לא ח"ו פגיעה בכבודו. וכן לגבי כל מפרש, כאשר אומרים 'נשמט לו', הכוונה היא שבאותו הרגע הוא שכת. זה לא שהוא לא ידע זאת. [עיינ בשיעור מוצש"ק תולדות התשפ"ה].

בכף החיים שם כתוב בזה"ל, המוסר בהמתו לבנו וכו'. כ"כ ב"י בשם הרמב"ם פ"ה דיו"ט, ופסק כן בש"ע. מיהו בעה"ק – בעבודת הקודש להרשב"א – דף ל"ה, חולק על הרמב"ם, ופוסק דבנו הרי הוא כאחר. וכן ביש"ש פ"ה דביצה, חלק על הרמב"ם. וגם הרמב"ם גופיה בפ"י המשנה, פסק

שערי יצחק – השיעור השבועי

זהו דבר שאמנם יתכן. ראיתי שכך כותב הרי"ש שפיגל במאמרו, כי בדק ומצא שהספר היה נפוץ קצת בכת"י, עוד לפני שהוא נדפס. אבל הכי הרבה, ישנם קצת שינויים והוספות מעטות, בין המהדורות. וגם אם כן, אם ישנן אֲרָאָלו הוספות בהרב המגיד, וכי מישוהו אחר הכניס והוסיף דברים? וכי הוא חלילה זייף? אם מישוהו הוסיף, היה עליו לכתוב כי זאת הוספה שלו. אלא כנראה, זאת מהדורא בתרא של הרב המגיד. למדפיסים היו הוספות, מהרב המגיד, שהכניסו במשך הזמן. זה לא מפרש אחר, אלא זהו הרב המגיד, רק שמצאו מהדורות יותר מושלמות, כאשר הדבר שכיח גם אצל שאר מחברים. ואם כן, חזרנו לכך שהדבר היה כתוב בהרב המגיד מהדורא בתרא, והבית יוסף לא ראה את זאת. וחזרנו לומר שאם היה רואה, היה מודה.

כך הייתי חושב לומר, בכדי לרכך את הדברים, ושלא להגיד דברים מוזרים כאלה דלעיל.

ברם בסופו של־דבר היגעתי בס"ד למסקנא, כי הכל הוא טעות.

אכן בספר גט פשוט – למהר"ם בן חביב – על הלכות גטין [סימן קכ"א] כתב [כפי שהבאנו לעיל], אולם כבר כתבו בספרים, לגבי שלושת הפרקים הראשונים בהלכות גירושין, כי הם אינם מהרב המגיד, אלא מאת מפרש. חכם אחר שלא נודע שמו. אם כן, טעות מ"ש בספר עין יצחק, כי כל דבר שהב"י לא מביא בשם הרב המגיד, זה לא מהרב המגיד. הדבר הוא רק בהלכות גירושין, רק על כך כתב זאת בספר גט פשוט.

הערה מהקהל: ברמב"ם החדש [פרנקל] הם כותבים את זה.

תגובת מרן שליט"א: גם הם. וישנם כמה דברים כאלה בהרב המגיד. למשל בהלכות שחיטה, ידוע כי הפירוש הנקרא מגיד משנה, אינו ממנו, אלא זהו מאת מה"ר רבי יהודה כלץ. כתוב זאת במפורש. כבר העירו על כך.

ובנדון דידן, מי שיעיין בהלכות אישות פרק כ"ג, יראה כי כתב זאת כבר הכסף משנה בזה"ל, כתוב בדפוס קוסטנטינא, במגיד משנה חסר מכאן לתשלום הלכות אלו, והתחלת הלכות גירושין עד פרק ג', ולא נמצא בשום העתק עכ"ל. הם כותבים, כי מפה חסר לנו את הרב המגיד, ולא נמצא בידם בשום העתק. חיפשנו ולא מצאנו.

דהוא כאחר. וכ"מ מטור והרא"ש ורי"ו דף ל"ג, שלא חילקו בין בנו לאחר.

גם המגיד פ"ה דיו"ט, כתב דרש"י ושאר מפרשים פסקו דבנו כאחר. לכן נ"ל ברור, שלא לפסוק כפסק הש"ע ולבוש בזה. א"ר או"ו.

כך ראיתי גם בספרים אחרים של־זמנינו, כגון בספר תורת אש [קניינים ה' סימן ה' דף קכ"ו] שכתב בזה"ל, ומעתה יש מקום להעיר על מה שכתב בפשיטות מרן הבית יוסף הנ"ל, דכל הפוסקים סתמו דשפיר יש לכתוב מודעא אף במקום שיש לבי"ד הורמנא דמלכא לכפות את הבע"ד, ודלא כהי"א שהביא הרמב"ן.

ואחר המחילה, אשתמיטתיה דכן כתבו להדיא הרא"ש ורי"בנו ורבותיו והריב"ש, וכן נראה ממה שכתבו הרשב"א והריטב"א והר"ן. וכן כתב המגיד משנה בדעת הרמב"ם. וא"כ אדרבה, רוב רבותינו הראשונים סוברים כשיטת הי"מ שהביא הרמב"ן, ולא מצינו מי שיחלוק עליהם בהדיא, זולת הנימוקי יוסף דיתכן דפליג בכך. וכן מסתבר מאד כשיטתם, לפי הטעמים שהביא הבית יוסף עצמו בביאור סברת אב"י ורבא. וצ"ע.

גם בספר אהלי שם [אוצר המשניות, מהדורא חדשה, עירובין פרק ד', דף קס"ב] כתב בזה"ל, ועיי"ש בכסף משנה שהניח קושית המגיד משנה בצ"ע. ולא ראה שהקדימו המגיד משנה. אמנם בבית יוסף [סימן שצ"ו] הביא את המגיד משנה בשלמותו. ופסק לבסוף לעניין הלכה, כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעה אחת, הכי נקיטין עכ"ל.

זהו דבר מעניין. כי רואים שבעת כתיבת דבריו בכסף משנה, לא ראה מרן את דברי הרב המגיד. ואח"כ בספרו בית יוסף, הוא כן ראה, כי שם הוא כן הביא את דבריו. העניינים נכתבו בשני זמנים שונים. רואים עכ"פ שהדבר נשמט לו, בספרו כסף משנה.

הסברא הזאת, להגיד כי ישנן פסקאות בהרב המגיד בספר מגיד משנה שהן לא יצאו מהרב המגיד, דבר זה נשמע לי משונה מאד. מה יכול להיות? הרי הספר מגיד משנה, נדפס כבר לפני מאות שנים, ומעיקרא הוא היה בכת"י. כך ראיתי מובא, כי ישנם כאלה מפרשים אשר היה להם זאת עוד בכת"י. להגיד כי למרן הב"י היה לו זאת בכת"י, ונוסחתם לא כפי שיש לנו כיום בדפוסים,

ובתשובת הריב"ש ג"כ כתוב, שלא נמצא אצלם מגיד משנה משלשה פרקים של התחלת הלכות גירושין – מובן שהרב המגיד אכן כתב, אבל לא היה זאת למדפיסים – מתחילת זה הפרק, עד דיבור המתחיל אבד במקום שהשיירות מצויות, שבפרק שלישי. ואינו מפרישת הרב המגיד, אלא דברי תלמיד עכ"ל. נשמע אם כן שהמשקל שלו פחות בהרבה. הוא רק 'תלמיד'.

כמו־כן ראיתי בספר שו"ת בני יעקב [כתיבת גטין ושטרות, מאמר ז', דף קנ"ט], למהר"ר יעקב ששון זצ"ל, שכתב בזה"ל, כתב הרמב"ם בפרק הנז', וכן שכור שהגיע לשכירותו של לוט וגירש, אינו גט. ואם לא הגיע, הרי זה ספק ע"כ. ולפי גירסא זו נראה דאם הגיע לשכירותו של לוט, ואם נשתכר הרבה, אף על פי שידעין בודאי שלא הגיע לשכירותו של לוט, הרי זה ספק.

אם אדם מגרש את אשתו, והוא שכור כלוט, הגט אינו גט. ואם לא הגיע, זה ספק. ישנן שם כמה גירסאות ברמב"ם, ולפי הגירסא הזאת, אם אותו אדם השתכר הרבה, אבל יודעים שהוא לא הגיע, זהו ג"כ ספק. וכו'. הוא דן בכך, לא ניכנס אל הפרטים הללו. והוא מביא אחר כך, את מה שכתב הרב המגיד.

ובסוף הוא אומר כך, והרב בעל לחם משנה זלה"ה, תקע מסמרות בדברי הרב המגיד אלו. ומרן ודאי דלא ראה אותם, דלא הוה משמיט מלכתבם.

וכן נראה, דבפרקים אלו, אינו מתורתו של הרב המגיד (אלו) [אלא] ממפרש אחר, וכמו שכתב מרן הריב"ש ז"ל בפרק מהל' אישות. [חסר כאן כמה מלים בדפוס, והסוף חוזר לדברי מרן בפירושו כסף משנה שם. יב"ן]. ובמקום שמזכירו, כותב 'כתב המפרש'. ובשלחנו הטהור בהל' גירושין כתב כלשון הרמב"ם שכתוב בספרים דידן, ואם לא הגיע הרי זה ספק וכו'.

ה'מפרש' הזה, הוא רק בשלושה פרקים הראשונים של הלכות גירושין, שאין לנו אותם עד היום מהרב המגיד. אבל זהו אינו כלל, לגבי מקומות אחרים.

פְּעֵבֶר נדפסו גם פירושי פרקים אלו תחת הכותרת מגיד משנה.

נֶצְרַף גם כן הנה, את הכתוב בזה בס' יד מלאכי, כללי הפוסקים – הרב המגיד [בדף פ"ב אות ה'] וז"ל, קיבלתי מרבותי, שביאור ג' פרקים ראשונים

מהל' גירושין עד ד"ה אבד וכו' [הל' ט'], איננו לשון הרב המגיד ז"ל, כי אם דברי תלמיד. וכן נראה מתשובת ריב"ש ז"ל סו"ס קי"ז. מוהריק"ש בתשובותיו כת"י [שו"ת אהלי יעקב] סי' פ"ב. וע"ע כס"מ פרק כ"ג מהל' אישות הל' ה', ובני יוסף דף קמ"ד ד' [ושם ביאר לפי"ז דברי המ"מ פ"ו מהל' גירושין הל' י"ט שכתב: וכבר הארכתי בזה פ"ב, דאמנם שם לא הזכיר מזה כלום. ועל כרחנו כהנז"ל, כי מה שנדפס לפנינו עד פ"ג מהל' גירושין בשם המ"מ, מכתביבת תלמיד הוא. ביאור מתנת ידו, הסובב על יד מלאכי שם]. וקנ"ט א' [ושם ציין לדברי הכס"מ שכשכותב דבר בשם המ"מ בריש הל' גירושין, כותב כן בשם 'המפרש' שם] עד כאן.

בנ"ד שהוא בהלכות שבת, הרי מרן הב"י מביא מדברי הרב המגיד, באותו הפרק. הוא מביא שם דברים ממנו. א"כ היה לו את הרב המגיד, כמו שיש לנו. ואם ישנה פיסקא אחת שהוא לא הביא, אזי בטח דאשתמיטתיה. אין אפשרות להגיד, בלתי מתקבל על הדעת, שזה לא היה כתוב לפניו בספר, אלא שרק זה נשמט לו. והכי הרבה, פיסקא זאת נוספה במהדורא אחרת. כפי שאמרנו מקודם.

עכ"פ כל דברי הגט פשוט, הם אך ורק בהלכות גירושין, וזהו גם הנושא שלו שם באבן העזר סימן קכ"א.

*

לק"י ליל רביעי י"ג תמוז התשפ"ה בשל"ו.

לכבוד מו"ר ועט"ר מרן שליט"א.

שמחתי מאד לשמוע את תשובת מרן שליט"א בשיעורו, בבירור כוונת הרב גט פשוט באריכות ובטוב טעם דברים המעידים בעד עצמם.

אמנם האמת אגיד כי מעיקרא לא נתיישרה דעתי לְגַמְרִי, כי הנה מלשון הגט פשוט משמע, שלא ידע או לא שמע מכל זאת, ולכן כתבה בלשון מסופקת 'יראה ל'. והרי עיקר החידוש שבדבריו, לולא דחיית מרן שליט"א, היא הסברא שבזה. ואם כתב זאת כביכול זוהי סברת עצמו, מוכח דאכן לא ראה בסברא זו קושי. ואכן חיפשתי בשאר מקומות בספריו, האם מזכיר דברי הרב המגיד בריש הלכות גירושין בשמו או בשם 'מפרש', ומצאתי בסימן קכ"ז ס"ק כ"א ד"ה ומיהו שכתב בשם ה"ה גבי פרק א' מהלכות גירושין ע"ש.

אלא שכשהמשכתי בחיפוש פרץ ליבי בשמחה גדולה ונפעמתי לראות עד כמה מן שמיא קא זכו למרן שליט"א לשדד עמקים לאמיתה של־תורה, כי הנה

שערי יצחק – השיעור השבועי

מכך שמהרי"ץ מתחיל להעיר לגבי תיבת 'ישער בנגע', שזה באזל ואתי, משמע שזהו ג"כ דבר המיוחד לספרי התיגאן. כי בספרים האחרים, ישנם טעמים אחרים. לא זכיתי להבין זאת. בכל הספרים הידועים לנו, זה ג"כ אזיל ואתי. אינני יודע, איזה ספר היה לפני מהרי"ץ בדפוס, שהיו שם טעמים אחרים, כי על כן הוא היה צריך להעיר שזהו באזיל ואתי.

ולא מסתבר להגיד, כי לכך גופא מהרי"ץ התכוון, כי בגלל שזה באזיל ואתי, על כן צריכים להעמיד בתיבת בנגע. ולכן הוא הקדים זאת.

ואכן יש נוסחאות של חלק הדקדוק שאין מלים הללו לגבי האזיל ואתי.

בכל אופן, כפי שאמרנו אז בס"ד, חייבים אנו לקבל את האמת. מה שהעולם עושה, 'ישער בנגע', הפך, לבן, זאת טעות.

כלשון מהרי"ץ בבי האיי גוונא, העולם טועים. ה'פשרה' הזאת, לא יכולה להיות. חייבים להעמיד בתיבת 'בנגע'.

אמרנו, כי אחת הסיבות אשר הטעתה את העולם, היא בגלל שהדבר נראה להם משונה. מה זה 'ישער בנגע'. הפך, לבן?

שאלה מהקהל: אותו הדבר לגבי הפסוק, **הַמֶּלֶךְ נִלְךְ** [במדבר כ', י"ז]. בפרשת חקת שקראנו בשבת בבוקר.

תשובת מרן שליט"א: נכון. [כמ"ש מהרי"ץ בחלק הדקדוק וז"ל, כן הוא ברוב התיגאן המדוקדקות, בשופר הולך ופסיק, היפך הדפוסים]. גם זה מוזר מאד. לפסק דרך, המלך נלך'.

אבל לא בגלל שהדבר מוזר, זאת סיבה שלא לקבל אותו. אלא צריכים להתעמק, להבין מדוע הדבר כך. והרי ישנם 'טעמים', שלפי כל הדעות הם אינם מובנים. יש קצת מקומות שהטעמים אינם כפי ההבנה, לפי כל הספרים ולפי כל השיטות.

למשל ישנו פסוק בספר מלכים [א' י"ח, י"א], שקוראים אותו בהפטרות כי תשא, **תִּיּוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אִם-יִשְׁגֹּי וּמִמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא-שָׁלַח אֲדֹנֵי שָׁם לְבִקְשָׁךְ**. מה הפירוש, 'אשר'. לא שאל אדוני וגו'? זהו דבר מוזר. אלא מאי, ישנם סודות ורמזים ועניינים.

לגבי דרך, המלך נלך', כבר יש את הספר נפלאות מתורתך, הסברנו זאת שם בס"ד באריכות.

בהמשך הסימן שם ס"ק כ"ו ד"ה ובטעם, כתב הגט פשוט להדיא ככל דברי התורה הזאת שהביא מרן שליט"א. וזה לשונו שם, ואני רואה בדברי מרן הב"י דאינו מזכיר בחיבורו דברי ה"ה ז"ל בשני הפרקים הראשונים דהלכות גירושין. ואני מצאתי כתוב בגליון אחד דהך פירוש, שיש בב' פרקים הראשונים גם בפ"ק עד דין המביא גט ואבד, אינם דברי המ"מ, אלא דברי תלמיד. וראיתי בהריב"ש ס"ס קי"ז דכתב דהיה להם חסר דברי ה"ה בג' פרקים הראשונים, וראיתי למרן הכס"מ פ"א דגירושין דין כ"ג דהזכיר דברי ה"ה בשם כתב המפרש. גם הלח"מ כשמוזכר דברי ה"ה שבפרקים הנז', אומר כתב המפרש וכו'. וכיון דהפירוש הזה הוא מיוחס לדברי ה"ה, אני כותב בשם ה"ה, אע"ג דאני יודע דאינם דברי מגיד משנה ע"כ.

ואשרינו שזכינו שתורת ה' בפיחו אמת לעולם ועד.

ומסוף דברי הרב גט פשוט נזכרתי גם במש"כ מרן שליט"א בש"ע המקוצר ח"ג סימן פ"א הערה ט"ז גבי איגרת מהרי"ץ, שאינה אלא לזקינו מהר"ץ, ובכל זאת כותבה בשם מהרי"ץ מפני רוב פירסומה. ועל דרך שכתב מרן בהקדמתו לגבי תשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן וכו' כיעושה.

עד כאן מנאי קטן תלמידיו, הדבק בעפר רגליו, המתענג על שיעוריו,

יהודה חרזי יצ"ו.

ברוך יהיה, ולעולם יחיה, וירבו כמותו בישראל.

המשך בעניין הקריאה הנכונה בפסוק **וְיִשְׁעָר בִּנְגַע**. הפך, לבן?

דיברנו בס"ד [בשיעור מוצש"ק שלחלך] בעניין הפסוק **וְיִשְׁעָר בִּנְגַע הַפָּדָו לָבָן** [ויקרא י"ג, ג'], וברצוני להשלים כעת את הנושא.

בפסוק שם כתוב כך, **וְרָאָה הַפֶּתִי אֶת-הַנֶּנֶנֶ בְּעוֹר-הַבָּשָׂר וְיִשְׁעָר בִּנְגַע הַפָּדָו לָבָן וּמִרְאָה הַנֶּנֶנֶ עִמָּךְ מַעוֹר בְּשָׂרוֹ נִנְנֶה צָרַעַת הִוא וְרָאָהּ הַפֶּתִי וְטָמְא אָתָּו**. כך היא הקריאה הכונה, 'ישער בנגע'. הפך, לבן. ומראה הנגע, עמוק, מעור בשרו'. כבר אמרנו אז, כי לפי הדפוסים זה 'ישער בנגע', הפך לבן. ו'העולם' עושים, 'ישער בנגע', הפך, לבן. כמו שהוא אחר כך, 'ומראה הנגע, עמוק, מעור בשרו'. עשו אותו הדבר.

וזה לשון מהרי"ץ זיע"א בחלק הדקדוק [שם], תיבת 'ישער', באזלא. 'בנגע', אָתִי. 'הפך' לבן, פסיק אחר תיבת הפך, בכל התיגאן. וזה לשון מהר"י בשירי, ספרים אחרים, בלי פסיק. והמדויקים, פסיק עכ"ל.

יְשִׁבְרֵתִי אֶת הָרָאשׁ, נִתְּתִי אֶת לְבִי לְהַבִּין זֹאת, עַד שֶׁבֶרֶךְ ה' הָעֲלִיתִי מֵהַ שְׁעָלָה בַּמִּצְוֹת עֵינָי. בְּנִדּוֹן דִּידָן – לִגְבֵי הַפִּסּוּק וְשַׁעַר בִּנְגַע הַפֶּךְ לִבָּן – לִפִּי הַפֶּשֶׁט, עַל פִּי הַהִלְכָה, לֹא מִצְאָתִי טַעַם לְהַסְבִּיר זֹאת, לִמָּה לְהַעֲמִיד בְּתִיבַת 'בִּנְגַע'? מֵהַ הַדָּבָר בֹּא לְהַגִּיד?

הִרִי הַמְדוּבָר בַּפִּסּוּק, שֶׁהִכְהֵן בֹּא לְרֹאוֹת אֶת הַנֶּגַע, וְרֹאֵה כִּי הַשַּׁעַר שֶׁהִיָּה שְׁחֹר, הַפֶּךְ לְצַבֵּעַ לִבָּן, אִזִּי הוּא טִמָּא. כִּי הַדָּבָר מֵרֹאֵה, שֶׁהַנֶּגַע הוּא נִחְלָשׁ. כֹּאשֶׁר הַשְׁחֹר נִהְפֶּךְ לְלִבָּן, זֶה כְּמוֹ אָדָם זָקֵן שֶׁשְׁעָרוֹתָיו נִהְפְּכוֹת לְלִבָּן, הַדָּבָר מֵרֹאֵה עַל חוֹלְשָׁא. זֶה מֵרֹאֵה שֶׁהַנֶּגַע פָּגַע בּוֹ, שֶׁהַחֲלִישׁ אֹתוֹ, לִכֵּן הוּא מִטִּמָּא אֹתוֹ.

אֲבָל בִּסְ"ד לְכָל הַפְּחוֹת יֵשׁ לָנוּ טַעַם עַל־פִּי הַדָּרֶשׁ, בְּכַדִּי לְהַסְבִּיר וּלְהַטְעִים אֶת הָעֵינָיִן.

כִּי הֵנָּה בַּסֵּפֶר שִׁפְתֵי כֹהֵן [שם] כָּתַב בְּזֶה"ל, 'זֹרָאָה הִכְהֵן אֶת הַנֶּגַע' – תִּשְׁמְעוּ מֵהַ שְׁהוּא מִסְבִּיר – אִם הֵלֶךְ בְּתַעֲנוּגֵי מֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, וּמִחֲמַתָּן בֹּא 'הַנֶּגַע', הָעֵנֶג. 'שַׁעַר בִּנְגַע', וְרָשָׁע בְּעֵנֶג. שְׁלֹא אָכַל אֹתָם מֵאֲכָלִים לְתִיאָבוֹן, אֲלֹא בְּרָשָׁע, לְעֵנֶג גּוֹפּוֹ.

הוּא מִסְבִּיר אֶת תִּיבוֹת הַפִּסּוּק בְּרִמּוֹ, בְּהִיפּוֹךְ אוֹתִיּוֹת. אֵל תִּקְרִי וְשַׁעַר בִּנְגַע, אֲלֹא וְרָשָׁע בְּעֵנֶג. דִּהְיִינוּ, הַרְשָׁעוֹת שֶׁלּוֹ הִיתָה, שְׁהוּא מִחֲפֹשׁ לְאֲכֹל מֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת לְתַעֲנוּג.

הִרִי יֵשׁנוּ מוֹשֵׁג שֶׁל 'מִשּׁוּמַּד לְתִיאָבוֹן', וַיִּשְׁנו 'מִשּׁוּמַּד לְהַכְעִיס'. מִשּׁוּמַּד לְתִיאָבוֹן, הוּא פְּחוֹת גְּרוּעָה. רְצוֹנוֹ לְאֲכֹל אֲמָנָם בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר, אֲבָל אִם אֵין בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר, חִפְשׁ וְלֹא מִצָּא בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר, אִזִּי הוּא לּוֹקַח בֶּשֶׁר שְׂאִינוֹ כֶּשֶׁר. זֹאת דְּרָגָא פְּחוֹתָה. כְּמוֹכֵן, אֵין שׁוּם הִיתָר, אֲבָל הַרְשָׁעוֹת שֶׁלּוֹ אֵינָה כ"כ גְּדוּלָּה. מִשָּׂא"כ מוֹמַר לְהַכְעִיס, אֲפִילוֹ יֵשׁ לוֹ בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר, בְּכָל זֹאת הוּא לּוֹקַח בְּדוּקָא בֶּשֶׁר נִבִּילָה וְטְרִיפָה.

כַּעַת הַתְּחַדָּשׁ לָנוּ מִהַשְׁפָּתִי כֹהֵן מוֹשֵׁג, 'מִשּׁוּמַּד לְהַתְעַנֵּג'. זֶה לֹא בִשְׁבִיל שְׁהוּא צְרִיךְ, אֲלֹא שְׁהוּא מִחֲפֹשׁ דְּבָרִים יוֹתֵר טוֹבִים וְטַעֲמִימִים. יֵשׁנוּ לוֹ בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר, אֲבָל הוּא רוֹצֵה סוּג מִיּוֹחַד, שְׁהוּא יוֹתֵר מִתְעַנֵּג בּוֹ.

אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ, מֵהִיכָן הַגִּדֵּר הַזֶּה, אֲבָל עַכ"פּ כִּךְ כּוֹתֵב לָנוּ בְּעַל סֵפֶר שִׁפְתֵי כֹהֵן, שֶׁהִיָּה גְּבֵרָא רַבָּה. שְׁמוֹ הוּא מִהַר"ר מֵרַדְכִי הִכְהֵן, מֵתִלְמִידֵי הַרַ"ג מוֹהַר"ר יִשְׂרָאֵל דִּי קוֹרִיָּאֵל זצ"ל, שֶׁהִיָּה מְגוּרֵי הָאֶרֶץ זצ"ל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שֵׁם בַּשַּׁעַר הַסֵּפֶר.

הַסֵּפֶר הַזֶּה מְקוּבָּל בְּתַפּוּצוֹת יִשְׂרָאֵל. אִם כֵּכָה הוּא אוֹמֵר, בְּטַח שְׁהוּא יוֹדֵעַ עַל מֵה הוּא מְדַבֵּר. אֲנִי רַק סָתַם מֵעִיר, 'עַל הַדָּרֶךְ'. וּבִהְמִשָּׁךְ הוּא כּוֹתֵב, לִגְבֵי 'הַפֶּךְ לִבָּן'. וּבְדָרֶךְ אֲגִב, הַדָּבָר גַּם יִסְבִּיר לָנוּ אֶת עֵנִיִן הַפִּסּוּק שְׁאֲחֹרִי תִיבַת הַפֶּךְ.

'הַפֶּךְ', רֹאֵה – הִכְהֵן צְרִיךְ לְרֹאוֹת – אִם הִיָּה הַפֶּכֶךְ. שֶׁהִיָּה רְכִיל, הִיָּה מִהַפֶּךְ הַדְּבָרִים. לִזֶּה אֹמֵר בְּכָה, וְלִזֶּה אֹמֵר בְּכָה.

יֵשׁנָם אֲנָשִׁים, שֶׁהֵם מִבְּלָבָלִים אֶת הָעוֹלָם. בְּכַדִּי שְׁלֹא לְהַטְעוֹת אֶת הָאֲנָשִׁים, הֵם 'מִוְרָחִים' אוֹתָם. לְאַחַד הוּא אוֹמֵר כֵּן, וְלִשְׁנֵי הוּא אוֹמֵר לֹא.

'לִבָּן', שֶׁהִיָּה נָבֵל צָר עֵינִי, שֶׁהַנֶּגַעִים בָּאִים עַל צְרוֹת הָעֵינִי. זֶהוּ 'לִבָּן', נָבֵל הוּא וְנָבִילָה עִמּוֹ.

'זִמְרָאָה הַנֶּגַע עִמּוֹק מְעוֹר', שֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ בְּעַקְמִימוֹת וּבְעֶרְמָה. 'מְעוֹר', עֵרוֹם. הוּא עֶרְמוּמִי.

עִמּוֹק – עִקּוֹם. מְעוֹר – עֵרוֹם.

לִפִּי דְּבָרָיו – עַפ"י דֶּרֶךְ הַדָּרֶשׁ הַזֹּאת – יֵשׁ לָנוּ דֶּרֶךְ לְהַבִּין אֶת הַפִּסּוּק. וְא"כ יוֹצֵא בְּעַצֵּם, שְׂאִין קֶשֶׁר בֵּין הַדְּבָרִים. 'וְרָשָׁע בְּעֵנֶג', הִכְהֵן רֹאֵה כִּי הַרְשָׁעוֹת שֶׁלּוֹ הֵיָּא, שְׁהוּא מִחֲפֹשׁ תַּעֲנוּגוֹת. זֶהוּ דָּבָר אֶחָד. לִכֵּן פֶּה מְעַמִּידִם, וְשַׁעַר בִּנְגַע. וְאִכ"כ דָּבָר נוסף – זֶהוּ מִיֵּן אָדָם אַחֵר, אוֹ שֶׁזֶּהוּ אֶחָד הַפְּגָמִים שִׁישׁ לוֹ לְאוֹתוֹ אָדָם – שְׁהוּא הַפֶּכֶךְ, אוֹ נָבֵל.

עַל פִּי הַדָּרֶךְ הַזֹּאת, נִיתֵן לְהַבִּין אֶת הַפִּסּוּק. לְכָל הַפְּחוֹת יֵשׁ לָנוּ קֶצֶת מוֹשֵׁג.

*

אֲפֹשֶׁר בִּסְ"ד לְהוֹסִיף עוֹד מִשְׁהוּ, בְּכַדִּי לְהַבִּין אֶת הַפִּסּוּק שֶׁבִּמְלָה 'הַפֶּךְ' לִבָּן.

כִּי הַדָּבָר אֵינוֹ מוֹבֵן, לִמָּה צְרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין הַמִּלָּה 'הַפֶּךְ' לְמִלָּה 'לִבָּן'? לִפִּי פְּשׁוּטוֹת הָעֵינָיִן, הִיָּה עֲדִיף שֶׁנֶּאֱמַר זֹאת בִּיחָד, 'הַפֶּךְ לִבָּן'? מֵהַ הִבִּיאֹר בְּזֶה?

יִכּוֹל לְהִיטֵן שִׁישְׁנוּ כֹּאֵן רִמּוֹ, בְּהַפְרָדָה הַזֹּאת.

יֵשׁ פִּסּוּק בַּסֵּפֶר מִשְׁלֵי [ט"ז, כ"ח], אִישׁ תִּתְּפֹכּוֹת, יִשְׁלַח מִדּוֹן. וְנִרְגָן, מִפְּרִיד אֱלֹהִי.

'נִרְגָן' הֵיָּינוּ, אָדָם שֶׁמְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁל תִּרְעוּמָת. כְּגוֹן שְׁנֵא' דְּבָרֵי נִרְגָן בְּמִתְלַחֲמִים [מִשְׁלֵי י"ח, ח']. וְנִתְרַגְּנוּ בְּאֶהֱלִיכֶם [דְּבָרִים א', כ"ז]. הוּא גּוֹרֵם בְּדִיבּוּרָיו לְהַפְרִיד בֵּין אִישׁ לְחִבְרֹו, וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ.

לִכֵּן יֵשׁנוּ כֹּאֵן פִּסִּיק, הַפֶּךְ לִבָּן. הָאָדָם הַזֶּה, 'הַפֶּךְ', אִישׁ תִּתְּפֹכּוֹת, הוּא גּוֹרֵם לְהַפְרִיד בֵּין הָאֲנָשִׁים. זֶהוּ מֵהַ שְׁבֹא הַפִּסִּיק לְרִמּוֹ. לִיכָּא מִיֵּדִי דְלֹא רְמִיזָא בְּאוֹרֵייתָא.

שם בתורת כהנים בנ"ד לפני כן על תיבות וְשַׁעַר, כי מיעוט שַׁעַר שתי שערות יעו"ש.

השלמה בעניין קריאת הקדמונים ללא געיות, דוגמא מקריאת המלה וְהִיתָה, ומעוד מלים נוספות. ותגובה לשואל בעניין תיבת וְהִיתָה אריתי, ולגבי הגעיות בקריאת מגילת איכה.

כל האמור לעיל ולקמן, הוא בזכות ידידנו הרב גיורא כהן הי"ו, אשר כתב אלינו מכתב בעניין זה, וכמובא בשיעור הקודם.

אמרתי והסברתי בס"ד, כי קריאת הקדמונים היתה, בלי הרבה געיות. ואנחנו מקיימים זאת, בכמה וכמה מלים על-פי מסורת הקדמונים.

למשל, עוד שמעתי בעבר – אמנם אני בעצמי אינני קורא כך, רק רצוני להביא לכם ראיה שהקדמונים לא היו עושים את הגעיות – בפרשה שקראנו בשב"ק זו, וְהִיתָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל וגו' [במדבר י"ט, י']. ישנה געיא, באות וא"ו.

כיצד קוראים את המלה, וְהִיתָה?

וְהִיתָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל. שתי געיות. אחת בוא"ו ואחת בה"א. למרות שבספרי התיגאן, הגעיא היא רק באות וא"ו. אבל הם בכל וְהִיתָה, אינם עושים געיא. זכורני ששמעתי זקן אחד כך. שהיה קורא כך, וְ- היתה לבני ישראל. יפה מאד, אם כך עדיין שגור לו בפיו, שמע מינה כי כך היתה המסורת מקדם. וכפי שאמרתי לכם [שם], לגבי המלה בשיר השירים 'אֶמְצָאךְ', געיא רק באל"ף הראשונה, וכן 'כְּמוֹצֵאת' שלום, בלי געיא במי"ם.

ישנו פסוק נוסף בספר שיר השירים, ששכחתי להזכיר אותו, כְּמַחֲלֵת הַמַּחְנִים [שה"ש ז', א']. בלי געיא באות מי"ם.

וישנו עוד פסוק – כך אבא מארי זצ"ל לימד, ומצאתי עוד אנשים שקוראים כך – וּבְיָנִים הַבְּפוֹרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה תִּדְשֶׁל לַיהוָה בְּשִׁבְעֵתֵיכֶם וגו' [במדבר כ"ח, כ"ו], בלי געיא באות שיי"ן שבתיתבת 'בשבעותיכם'. והמפליא הוא, שבספר מנחת שי כתב כך, שאין געיא בשי"ן. שאלה מהקהל: גם לא טעם מֵאֵלָּא?

תשובת מרן שליט"א: ישנה מאילא באות עא"ן, אבל בשי"ן אין געיא. בספרי התיגאן אין געיא, אולם וְהִיתָה עושים געיא באות שיי"ן, כפי הדפוסים. כמו בפסוקים דומים, כגון [שמות ל"ד, כ"ב] וְחָג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ. אבל הם, לא היו

לגבי העניין הזה, אכן ישנם הסברים המתקבלים.

ברם ישנו עוד דבר, מסתפינא למימר, אבל אולי לכל הפחות זה יהיה בדרך מליצה.

אמרנו כי הטעמים שבמלים וְשַׁעַר בנגע', הם אזיל ואתי. כך זה לפי ספרי הדפוסים. אולם בכתבי היד, הטעמים אינם מעוגלים, אלא הם קוים ישרים, משופעים. כמו כן, הטעמים הללו נוגעים בגוף האות. אינני יודע, על מה סמכו ספרי הדפוסים, אשר שינו הרבה דברים מן הספרים הישנים. בספרים הישנים זה מחובר לאות. ראיתי כך אפילו בכתר בן אשר, הטעם אזיל נוגע באות, מחובר ממש, וכן האתי. אותו הדבר, תלשא ימין ותלשא שמאל, זה מחובר ממש לאותיות. וכן פשטא, היא מחוברת לאות. זה לא רק מַעֲלִיה. וזה לא עגול. וכן עוד שינויים ואכמ"ל.

בכל אופן, נראה שישנו כאן רמז, שהוא הלכתי. כתוב בתורת כהנים [שם] בזה"ל, 'בנגע', להביא את מה שבתוכו, ושוכב חוצה לו. פרט לשחוצה לו, ושוכב בתוכו.

מבאר שם החפץ חיים – הוא מסכם את פירושי הראשונים – כך, פירוש, מדכתיב 'בנגע', משמע שעיקר השער, צריך שיהיה בתוך הנגע. ואע"פ שראש השער שוכב חוץ לנגע, הוא טמא.

אין חובה שכל השער יהיה בתוך הנגע, אלא מספיק שעיקרו – דהיינו השורש, היכן שהשער צומח – יהיה בתוכו.

ופרט לשחוצה לו וכו', היינו שעיקרו עומד חוץ לנגע, אף שכל השער הוא על הנגע הוא טהור.

אם עיקר השער מחוץ לנגע, אזי הוא טהור. ומה שהראש נוגע, אין זה טמא.

הכהן צריך להסתכל היכן עיקר השער.

הפלא ופלא. הדבר ממש מתאים לטעמים. זאת הצורה של־אֵתִי, צורת שיערה אשר מחוברת אל האות... אם הדבר כך, אזי הנגע טמא.

הערת הרה"ג משה רצאבי שליט"א: לגבי האזיל ואתי במלים וְשַׁעַר בנגע', זה רומז לשתי שערות. שיערה אחת ראשונה, ושיערה שנייה.

תגובת מרן שליט"א: הינך צודק. כי 'שיער' זהו לשון רבים. 'שיערה' זה שיערה אחת, אבל וְשַׁעַר זה לשון רבים. אולם אני התכוונתי, לגבי המלה 'בנגע', כי כאילו שזה נגע בנגע. וכעת אתה מוסיף יפה, כי אולי בשביל זה ישנן שתיים. בסדר. מפורש

עושים געיא באות ש"ן, ש-בועות, אלא קראו זאת ביחד, 'שבועות'. וגם כאן – במלה 'שבועותיכם' – הם לא היו עושים. נשארה לי המסורת הזאת רק בתיבת בשבעתיכם.

כמו"כ למשל בפסוק [ויקרא ז', ז'] הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִכְפֹּר-בּוֹ לֹו יִהְיֶה. אני שומע את כולם קוראים כך, 'אשר יכפר בו, לו י-היה'. אבל אנחנו למדנו, 'לו יהיה', בלי געיא באות יו"ד. כמו בספרי התגאן, שאין להם את הגעיות הללו.

ישנו פסוק נוסף, נִיבְאֹו הָרָעִים וַיִּנְרָשׁוּם [שמות ב', י"ז]. בלי געיא באות גימ"ל. ובנפלאות מתורתך הארכתני בס"ד.

*

עוד עניין קטן, שהעיר בכלל מכתבו אלינו ידידנו הרב גיורא כהן הי"ו.

הוא מביא שמישהו כתב, כי לכן, כעין פשרה, העולם נהגו לנגן קלות ב'זשער בנגע', ואח"כ שוב להפסיק בתיבת "הפך".

המדובר הוא, לפי המנהג המוטעה. והוא אומר, שישנו כאן הבדל. 'זשער בנגע', עם ניגון קלות וכו'. אולי זאת שיטה, כשיש שני טעמים בזה אחר זה, נניח גם במקף קטן וכו', שבטעם השני מנגנים יותר. ובראשון, לנגן רק קלות.

נראה לי, כי עכ"פ בנ"ד הדבר ההיפך. צריך להיות הפוך, בכל אופן. אמנם 'העולם' אינו יודע זאת, הם חושבים כי כאשר ישנו פסיק, צריכים להפסיק הרבה. אולם למעשה, הדבר בדיוק הפוך. כאשר ישנו פסיק, פירושו רק פסיק. דהיינו, אל תסלסל. אל תנגן. רק הפסקה.

כעת אומר בפניכם, כיצד קוראים זאת לפי האמת, 'זשער בנגע'. הפך, לבין [מרן שליט"א מדגים זאת. העורך]. רק הפסקתי בתיבת הפך. לא לנגן בתיבת הפך. ה'פסיק' בא להגיד, שזאת רק הפסקה. כך מבואר בספרי המדקדקים. [עייין בהרחבה בשיעורי מוצש"ק ויחי ושמות, שנת התשע"ח בשכ"ט].

*

דרך אגב, ידידנו הרב יואב מהאצרי הי"ו כתב אלי בזה"ל, במחזו שלנו ובמהאצר, עושים געיות בזה – בשיר השירים – ו-גם – בשירת היס, כמו בס"ת. הם אינם עושים חילוקים. הם עושים את כל הגעיות הללו.

והוא שואל, אם לגבי הפסוק [במדבר י"א, י"ב] אִם אָנֹכִי יִלְדֶּיתִיהוּ, שישנה געיא באות אל"ף שבתית

אנכי, האם אעשה געיא גם ב'האנכי הריתי'? וגירסא דינקותא, הָאֲנֹכִי הִרִיתִי, בלי געיא בה"א. ככה הוא למד. אם כן, הם למדו בזה שלא לפי התגאן. הם עשו געיא באות אל"ף, שבתית האנכי. על כן הוא שואל, מה אעשה עכשיו?

מובן כי עד עכשיו הוא עשה, 'ה-אנכי הריתי, כי כך מדפיסים כיום, בתורת אבות ובתורה קדומה, על פי הבנתם מחלק הדקדוק. אבל מי שיעיין בנפלאות מתורתך [שם], יראה שהארכתני על כך, כפי שהסברנו בזמנו.

אכן הדבר נכון, אין ספק כי זאת הקריאה הקדמונית, רק בה"א. אולם לאחר שהתקבל לעשות כל 'אנכי' בגעיא, א"כ גם פה נהגו לעשות בה געיא, מלבד באות ה"א. הגעיא שבאות אל"ף, נשארה כמו כרגיל. הרי בלאו הכי, כל 'אנכי' האל"ף געי, א"כ בתיבת 'הָאֲנֹכִי' שצריכים להוסיף געיא גם באות ה"א, זה המיוחד שבתובה זו, יוצא שהקריאה 'ה-א-נכי'.

זאת כעין צעקה, הָא. משה רבינו ע"ה צועק, הוא מתרעם וכו'. בשביל זה ישנה געיא באות ה"א.

*

דרך אגב, הר"י מהאצרי כתב לנו עוד, לגבי מגילת איכה, בזה"ל, גירסא דינקותא שלי, עם געיות.

אם כך המסורת בעיר שלהם [מהאצר], הדבר יכול להיות. אבל זה לא המנהג הקדום. אצלנו בעירנו [רצאבה], המסורות הן קדמוניות. וגם ראיתי כי אצל מהרי"ץ זיע"א הדבר ג"כ כך. ברור שהקדמונים לא קראו כך. אבל הם, כנראה כבר נכנס זאת להם מן הספרים המודפסים, לקרוא עם כל הגעיות.

הרש"צ – הרה"ג שמעון צאלח זצ"ל – אמר לי במפורש, כי בבית הכנסת של מהרי"ץ זיע"א, קראו את מגילת איכה בלי הרבה מן הגעיות. וכפי שאמרנו, זה כמו בקריאת ספר תהלים, אצל כל קהילותינו, עד היום.

גם ידידנו הרב ליאור טביב הי"ו מעיר הרצליה ת"ז אמר לי, כי אצלם לא עשו געיות בקריאת מגילת איכה. קראו בלי געיות.

הערה מהקהל: גם בבית הכנסת בדיחי בירושלם עיקורת, זה כך.

תגובת מרן שליט"א: יפה. כגון בפסוק [איכה ב', י'] יִשְׁבּוּ לְאָרֶץ יִדְמֹוּ זִקְנֵי בִתְ-צִיּוֹן, [בלי געיא באות יו"ד שבתית 'ישבו']. וכן בפסוק [שם א', ג']

שערי יצחק – השיעור השבועי

עם האיראנים. על דרך שנאמר שם [פ"ג, ט'] גם אֲשׁוּר נִלְוָה עִמָּם, הֵיוּ זָרוּעַ וּגְוִי.

שמתו לב כעת, כי גם במלה 'תימן', רמוז 'המן'. הרי בלשון ערבית, הם קוראים לארץ תימן, בשם יִמֶן. א"כ זהו 'המן'. והאות יו"ד – כפי שאמרנו – זהו הניצוץ הקדוש שיש להם, הניצוץ אשר מחזיק אותם, עד שיתבער ויאבד מן העולם.

ברוך ה', ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. ולהם, ולכל צוררי ישראל, תהיה חשיכה ואפילה ועצב ודכאון, וחרפת עולם תהא מנת כוסם.

ב"ה גם בשב"ק זאת, עשינו כאן [בביהמ"ד פעו"צ ב"ב] הודאה מיוחדת להקב"ה. ואמרו חז"ל, לעולם יהא אדם מודה על העבר וצועק על העתיד [עיין ברכות דף נ"ד ע"א].

*

על כן חשבתי, הנני רק מציע זאת, כי כיון שהקב"ה הראה לנו כמה הוא אוהב אותנו, א"כ אנחנו צריכים להחזיר לו.

ישנו עניין חשוב, בקריאת שיר השירים בערב שבת. זהו החיבור, קשר האהבה והחיבה, שבין עם ישראל לבין הקב"ה. הקב"ה הוא החתן, וכנסת ישראל היא הכלה.

בספר פסקי תשובות [סימן ע"ר אות ג'] כתב בזה"ל, מנהגם של ישראל מתקנת הקדמונים ז"ל, לקרות בכל ערב שבת שיר השירים כולו. ויש נוהגין לקרותו לאחר קבלת שבת קודם תפילת ערבית, ויש נוהגין לאחר תפילת מנחה קודם קבלת שבת, ויש הכותבים לאמרו בלילי שבתות קודם הקידוש. ומנהג רבים לקרותו בערב שבת קודם תפילת מנחה, לאחר הטבילה כשהוא לבוש בבגדי שבת, ואם אין לו שהות בערב שבת יקרא בשבת מתי שיוכל.

וגודל מעלת שיר השירים, כבר הוזכר בחז"ל ובזוה"ק בכמה מקומות, וכולו יראת שמים וקבלת עול מלכותו, ומעורר האהבה שבין ישראל לאביהם שבשמים. ולכן זמנה בכניסת השבת, לכבוד הכלה העליונה – דהיינו השכינה – לעורר האהבה בין הדודים לעילא.

ועיקרה על גאולת ישראל הראשונה (יציאת מצרים), ואם שומרים ישראל שתי שבתות נגאלים. והאומרה בכוונה, ניצול מדינה של גהינם בכל השבוע יעו"ש.

נִלְוָה יְהוּדָה מִעַנְי וּגְוִי, [בלי געיא באות גימ"ל]. אכן זכורני בבירור שכך הקריאה היתה. אבל כנראה, המדקדקים הם מעטים. עכ"פ זאת המסורת הקדמונית. מי שיכול להחזיק בכך, הדבר טוב מאד. שלא תישכח מסורת קדמונית נע"ג.

חשיבות ההודאה על הנסים והנפלאות שעשה לנו המקום ברוך הוא במלחמה האחרונה [עם כלביא]. והצעה לעשות הודאה קבועה, ע"י אמירת הבקשה רבון כל העולמים וכו' שאחרי קריאת שיר השירים בציבור, וד' פסוקים אחרי עלינו לשבת, אל תירא מפחד פתאום וגו'.

הודו לַיְי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ [תהלים קל"ו, א'], הִלְלוּ יְיָ אוֹדָה יְיָ בְּכָל לֵבָב וגו' [שם קי"א, א'], כִּי עָשָׂה עִמָּנוּ הַקַּב"ה נִסִּים וּנְפִלְאוֹת, עַל נֶסֶךְ וּנְפִלְאוֹתֶיךָ שֶׁבָּכַל עֵת וְעַתָּה, עָרַב וּבֹקֶר וַצְהָרִים [ברכת ההודאה בתפילת שמונה עשרה], אֲבָל בִּפְרֵט מֶה שֶׁהָיָה בִּימֵינוּ הִלְלוּ – [ימי מלחמת עם כלביא] – פִּלְאִים עֲצוּמִים, כִּיצַד הַקַּב"ה סִידֵר אֶת כָּל הָעֲנִינִים מִסְבִּיב.

הקב"ה הראה לנו, כמה שהוא אוהב אותנו. לנוכח כל באי עולם. מסוף העולם ועד סופו, כולם מסתכלים ועוקבים, מה קורה פה בארץ ישראל במלחמה הזאת? מול עיניהם המשתאות, בתוך זמן קצר [י"ב ימים] היה קידוש ה' גדול בעולם. הקב"ה אוהב את עם ישראל, את עם קרבו [שם קמ"ח, י"ד], הוא שומר עליהם ומציל אותם.

הקב"ה הראה לנו בעינינו, את מפלתו ותבוסתו של 'המן של דורנו', חמינאי צורר היהודים, שֵׁם רְשָׁעִים יִרְקֵב [משלי י', ז']. עשרות שנים הוא פוער את פיו, שבקרוב הוא ישרוף ויבעיר את כל ארץ ישראל, ישמיד את כל היהודים שבארץ ישראל רח"ל. במשך עשרות שנים, הוא פיתח את תכנית הגרעין שלו, והשקיעו בזה מליארדי מליארדים, והכל ירד בפתע פתאום לטמיון. הכבוד שלהם, הושפל עד עפר.

וכבר הסברנו, כי בשם שלו רמוז שמו של המן. אנחנו אומרים בכל שנה בפורים 'ארור המן', אפילו שהמן כבר שחיק עצמות, כי הכוונה לשורש של המן. שורש הרע.

נאמר בפסוק [תהלים פ"ג, ה'] אָמְרוּ לָכֹו וְנִבְחִידֵם מְגוֹי, וְלֹא יִזְכָּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד. הדבר הוא בכל הדורות. 'היא שעמדה לאבותינו ולנו, שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו וכו' [אגדתא דפסחא]. וגם התימנים [החות"ם], הצטרפו אליהם. התחברו

אנחנו כעת באלף הששי, זהו 'ערב שבת עם חשכה'. ואנחנו מצפים לגאולה האחרונה, שתהיה במהרה בימינו אכ"ר.

כתוב בספרים, כי ימי בין המצרים יהפכו לעתיד לבוא לששון ולשמחה. בשבעה עשר בתמוז זה יתחיל, ובתשעה באב זה יסתיים. [תקופה זאת] תהיה בעצם כמו חול המועד. יהי רצון שנראה זאת בעינינו.

מה שאנחנו צריכים לעשות, אלו שני דברים.

ראשית, חילקו לכם דפים – הם מונחים ע"ג השלחנות – בקשה לאחר קריאת שיר השירים. בס"ד התחלנו כאן [בביהמ"ד פעו"צ ב"ב] לקרוא את הבקשה הזאת, אחרי קריאת שיר השירים. הדפסנו זאת, מוגה הדק היטב עפ"י ספרים רבים. יישר כוחו של ידידנו הרה"ג יהונתן שבח שליט"א שערך זאת בטוטו"ד, כיד ה' הטובה עליו, ירבו כמותו בישראל. ומיועד הדבר להיכנס גם לסידור – תכלאל קהל יהודה, בעזרתו יתברך.

לא הבאתי כאן את כל שינויי הנוסחאות, אלא רק חלק מן הנוסחאות העיקריות. חשוב מאד לומר את הבקשה הזאת, בכדי לעורר את זכות הקריאה. להרגיש להדגיש ולרומם את חשיבות קריאת שיר השירים ומעלתה. [הבקשה מצורפת בסוף החוברת בדף 20].

ובלי נדר, ארחיב על כך בהמשך.

כך כלפי הודאת הציבור, באופן כללי. בכדי להרגיש את הקשר והחיבור, שבין הקב"ה לבינינו. קיבלנו זאת, 'בלי נדר'. בינתיים הננו מדברים על שנה, אינני רוצה להגיד יותר. וגם זה, בלי נדר.

ובאופן יחיד, כלפי כל יחיד ויחיד, רצוי להגיד בסיום תפילת שחרית וערבית את ג' הפסוקים, אל תירא מפחד פתאום, ומשאת רשעים פי תבא [משלי ג', כ"ה]. עזו עצה ותפֹר, דברו דבר ולא יקום, פי עֲמָנוּ אֵל [ישעיהו ח', י"א], ועד זקנה אָנִי הוא, ועד שיבה אָנִי אֶסְבֵּל. אָנִי עֲשִׂיתִי וְאָנִי אֲשָׂא וְאָנִי אֶסְבֵּל וְאֶמְלֹט [שם מ"ו, ד'].

כבר מהרי"ץ מביא [בעץ חיים דף פ"ג ע"א], כי סודם רם ונישא.

ובזמנינו עכשיו הדבר חשוב עוד יותר, עקב המלחמה הקשה, כי זהו ממש 'אל תירא מפחד פתאום, ומשואת רשעים'.

הרי המקור והשורש לעניין הזה, הוא במדרש אסתר רבתי [פרשה ז' אות י"ג], לגבי בימי מרדכי

ואסתר, כאשר המן גזר את גזירותיו [עיי' בהרחבה בשיעורי מוצש"ק בלק התשע"ו בשכ"ו, ויקהל ופקודי התשע"ז בשכ"ח, משפטים התשפ"ד בשל"ג]. א"כ הדבר מתאים בדיוק עכשיו, לחזק את עצמינו, כי איננו מפחדים מהם, ובוטחים אנו בהקב"ה.

בשו"ת עולת יצחק [חלק ג' סימן נ"ד, דף קמ"ז] הארכתני בס"ד לברר את היסוד של אמירת פסוקים אלו, והבאתי בזה"ל, אמרו רבותינו ז"ל, בשעה שנחתמו אותן האיגרות (והחתום) [וניתנו] ביד המן, ויבא שמח הוא וכל בני חב[ו]נרתו, ופגעו במרדכי שהוא הולך לפניו. וראה מרדכי שלושה תינוקות שהיו באים מבית הספר, ורץ מרדכי אחריהם.

וכשראה המן וכל בני חב[ו]נרתו שהיה מרדכי רץ אחרי התינוקות, הלכו אחרי מרדכי, לדעת מה ישאל מרדכי מהם.

כיון שהגיע [מרדכי] אצל התינוקות, שאל לאחד מהם, פסוק לי פסוקך. אמר, אל תירא וגו' ומשואת רשעים כי תבוא.

פתח השני ואמר, אני קריתי היום, ובזה הפסוק עמדתי מבית הספר, עוצו עצה ותופר וגו'.

פתח השלישי ואמר, ועד זקנה אני הוא וגו' אסבול ואמלט.

כיון ששמע מרדכי כך, צחק והיה שמח שמחה גדולה.

אמר לו המן, מה היא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקות הללו? אמר, על בשורות טובות שבישרוני, שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו ע"כ.

והבאתי שם הסבר – [בשם מהר"ר יהודה י' שושן ז"ל] – לגבי הקשר של פסוק השלישי, בזה הלשון, ועל דבר העוונות והחטאים, אמר השלישי ועד זקנה אני הוא וגו'. וביאורו על דרך מאמרם ז"ל בשמות רבה [פרשה כ"ט אות ז'], דבר אחר אני עשיתי לישראל, שנאמר [דברים ל"ב, ו'] הוא עשך ויכוננך. 'ואני אשא', ואשא אתכם על כנפי נשרים [שמות י"ט, ד']. 'אני אסבול', בעגל. 'ואמלט', שנאמר [במדבר י"ד, כ'] ויאמר י"י סלחתי כדברך ע"כ.

הפסוקים הללו ממש מתאימים, להגיד אותם לאחר התפילה, בכדי לעורר את הלבבות, להפר ולבטל את עצת האויבים. 'עוצו עצה ותופר וגו'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שפתותינו נוסח בלדי ג"כ מובאת הבקשה הזאת, אמרו אותה שם. וכפי שהבאתי שם בדף, כבר מהר"ר יצחק ונה זצ"ל כתב זאת בתכלאל שלו. וכו' וכו'.

*

ברם צריכים לברר ולהסביר כמה דברים, בעניין הבקשה הזאת.

דבר ראשון, מי חיבר אותה?

ב'שורה התחתונה', לא יודעים מיהו המחבר. הבקשה הזאת נדפסה בפעם הראשונה, בספר מפורסם וידוע בשם תיקוני שבת. עברו כבר יותר מ-400 שנה, מאז שהדבר נדפס. זה הודפס בשנת ה'שע"ג, ואנחנו כיום כבר בשנת התשפ"ה.

הוא לא כותב מיהו המחבר, אבל הוא כתב לגבי הבקשה הזאת, דברים 'חזקים' מאד, כפי שהבאתי [שם בהמשך] את לשונו, התפילה הזאת פותחת פתח להרבה פתחים אשר הם סגורים, כאשר יבין מי שיש לו מח בקדקדו. אלו מתוך המלים שהוא כתב שם, בספר תיקוני שבת.

ישנם כאלה הכותבים, כי חיבר את הבקשה הזאת מהר"ר משה קורדובירו, בעל ספר אור יקר, והספר פרדס רימונים. שר בית הזוה"ר.

כך כתב בספר הקיצו ורננו [עילוי נשמות, סימן ק"ל, דף קס"א] וז"ל, הבקשה שאומרים אחר קריאת שיר השירים, ריבון כל העולמים וכו', תיקנה ויסדה רבינו הקדוש הרמ"ק ז"ל בספרו תפילה למשה, לאמרה בעת קבלת השבת שהוא עת רצון, שיזכה למקום שהנפשות והרוחות והנשמות נחצבות משם. ותפילה זאת תתקבל בעת רצון, בכניסת השבת.

גם ב'שיר השירים המפורש' – לידידנו הרב דוד יהושע צדוק נר"ו – ראיתי שהביא [בדף קכ"א] כך, לאחר שיר השירים, יאמר בקשת ריבון כל העולמים הנדפסת. קיצור של"ה. ותפילה זו נדפסה בס' תיקוני שבת, ונתחברה ע"י הרמ"ק וכו' יעו"ש.

מהי הסיבה, שהם כותבים כך?

כנראה ישנו דבר, אשר הטעה אותם. הרי סידור הרמ"ק, נקרא בשם תפילה למשה. אבל מדפיס הסידור, לא הדפיס רק את דברי הרמ"ק, אלא הוא צירף אליו עוד שני סידורים ביחד. כנראה הוא רצה, 'להשביח מקו'. כי אם הוא ידפיס רק את דברי הרמ"ק, הרי שישנם שם רק סודות ע"ד

מלבד שלושת הפסוקים האלו, הוספנו שטוב לומר עוד פסוק אחד, פסוק רביעי, כל כלי יוצר עליך לא יציל, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי. זאת נחלת עבדי יי, וצדקתם מאתי נאם יי [ישעיהו נ"ד, י"ז], עפ"י מדרש מחכמי תימן בכת"י – זהו 'מדרש הביאור' [דף תקנ"ו], אשר נדפס כבר, וכ"ה גם במדרש הביאור כת"י שבידי – שהוא מביא את המאמר דלעיל, וכותב שהיו ארבעה תינות [ענין בשיעור מוצש"ק משפטים התשפ"ד בשל"ג]. כי התינוק השלישי אמר את הפסוק, כל כלי יוצר עליך תלא יצלח וגו'.

זהו ג"כ ממש נאה לעניין, ויפה לבניין. אלו ארבעת הפסוקים. א' אל תירא וגו', ב' עוצו עצה וגו', ג' כל כלי וגו', ד' ועד זקנה וגו'.

הדבר חשוב מאד, מי שיקבל על עצמו לומר זאת. כי לא די שהודינו להקב"ה רק פעם אחת, או שנים, אלא שיהיה באופן קבוע. כמובן, בלי נדר. אחרי עלינו לשבח, בשחרית וגם בערבית, לומר את ד' הפסוקים הללו.

ומ"ש בסידור תורת אבות, לומר אותם בלחש, אין לכך שום הכרח. אפשר לומר אותם בקול רם [כפי שהתבאר בשיעורי מוצש"ק ובשו"ת עולת יצחק הנז"ל]. הכל לפי העניין. איך שרוצים.

ומי שאומר את הפסוקים הללו בימות החול, יכול לאמרם גם בשב"ק. כי אם האדם כבר רגיל לאמרם, אינו נחשב שאלת צרכים.

הבקשה הזאת איננה נהוגה רק בנוסח שאמי, אלא גם אצל רבים בנוסח בלדי. מי חיבר בקשה זו, והתחלת ביאור עניינים המופיעים בה. כיצד אומרים בבקשה, אשר קראנו ז'למדנו, והרי רק קראנו ולא למדנו.

לגבי הבקשה הזאת, שאחרי קריאת שיר השירים, הרבה אנשים חושבים כי זה רק בנוסח שאמי, ולא בבלדי. ברם, הדבר אינו נכון. בארץ תימן, רבים מהבלדי אמרו אותה. רק שבארץ ישראל, אלה אשר הדפיסו את סידורי נוסח בלדי, לא הכירו את זה, לא נהגו לומר זאת, ממילא חשבו כי בנוסח בלדי לא נוהגים לומר את הבקשה הזאת, וע"כ רבים הפסיקו ולא אמרו אותה.

אבל הננו יודעים, כי רבים מהבלדי אמרו זאת. למשל אצלנו בעיר רצאבה וסביבותיה, היו אומרים אותה. ושמעתי כך לגבי הרבה קהילות, ובכללם כגון בעיר רדאע, בסידור שלהם 'שיח

הקבלה, שהם נחלת יחידי סגולה. כנראה הוא חשב, שלא יהיה לזה 'שוק', לא ירכשו אותו. ע"כ הוא צירף לכך, גם את סידור אור הישר, למהר"ם פאפירש. וגם את סידור דרך החיים, להגר"י מליסא, בעל נתיבות המשפט וחוות דעת. המדפיס צירף אותם ביחד, והדבר הזה גרם לבלבול.

דהיינו, בסידור הנז' הודפס 'שיר השירים', ובכותרת למעלה כתוב 'תפילה למשה', ובסוף שה"ש כתוב בזה"ל, תפילה זו יאמר אחר שה"ש בכוונה גדולה, רבון כל העולמים וכו'.

מן הכותרת הבינו, כי הכל הוא מהרמ"ק. אולם למעשה, מי שיעיין יראה, כי הדבר מובא בסידור אור הישר. ומסתמא המדפיס לקח זאת משם.

גם לא מסתבר שזהו מהרמ"ק, כי אין דרכו של רמ"ק לכתוב דברים בסתם, בלא לבארם. אם הוא היה המחבר, אזי הוא היה מסביר, למה הוא חיבר זאת וכד'. כך היא דרכו, לפרט ולבאר כל דבר. מהר"ר משה קורדובירו, כתב כנראה ב'השבעת קולמוס'. הוא חיבר כ"כ הרבה ספרים, ולגבי כל עניין הוא מביא בפרוטרוט את ביאורו. הוא אינו סותם את הדברים, תמיד הוא דן ומעורר. כגון, לגבי הפסוק ואנחנו נברך יה וגו' בסוף תהילה לדוד, הרי זה לא מובא שם בסוף המזמור שהוא בתהלים פרק קמ"ה. וכן לגבי תפילת נשמת כל חי וכו', שיש שם הוספה מהדורות האחרונים. ממילא אם הוא היה המחבר של'בקשה הזאת, אחרי שיר השירים, בטח שהוא היה מעיר ומסביר למה חיברה, ואת הרמזים שבודאי ישנם בה. ברם, הדבר מובא כך בשתיקה. לא נראה, שהבקשה הזאת היא ממנו.

בספר הליכות עולם לו [דף קפ"ב, אות ל"ה] הביא, כי ישנה בסידורי הספרדים וכו' תפילת לשם יחוד וכו' לפני קריאת שיר השירים, ועל כך הוא כותב בזה"ל, ודע, שתפילה זו חיברה בעל חמדת ימים, וכידוע שכל תפילותיו עפ"י הסוד, ואי אפשר לדעת מה כיוון במלים אלו – הנה אנו באים לשורר בקול נעים וכו' – ולכן ישתדל להנעים בקולו ככל שיוכל.

אפשר אולי היה לפוס רהטא להתבלבל ולהבין, כי הוא מדבר לגבי הבקשה הזאת שאחרי שיר השירים, אולם הדבר אינו כן. כי בהמשך [באות ל"ו] הוא כתב בהדיא בזה"ל, אחר שיר השירים נהגו לומר רבון [כל] העולמים, והוא נוסח תפלה קדמון.

ולעת עתה לא מצאתיו בשום ספר, רק בסידורי התפילה. והמקור הכי קדום שראיתי, הוא בסידור תיקוני שבת, שנדפס בקראקא שנת שע"ג, דהיינו לפני למעלה מארבע מאות שנה. ושם כתוב לאמרה בכוונה ורצון הלב, ואשרי חלקו, כי תפילה זו היא פתח פתוח להרבה פתחים סגורים ע"כ.

ואמנם יש להעיר על מה שאומרים בו 'בזכות שיר השירים אשר קראנו ולמדנו', או 'אשר קראתי ולמדתי'.

הרי אנחנו רק קראנו, ולא למדנו. וכי מישחו לומד כעת שה"ש? אמנם מי בכלל יכול ללמוד, את שיר השירים? אלא אפילו אם תקרא עם פירוש רש"י, וכדומה, הרי כעת בערב שבת לא לומדים זאת, אלא קוראים. ישנם שכותבים הנוסח בלשון יחיד, 'אשר קראתי ולמדתי'. כנראה היו קוראים את שיר השירים, כל אחד לעצמו. לא כמו אצלנו, שקוראים זאת כל הציבור ביחד. הדבר אינו משנה. העיקר הוא, שכתוב לשון לימוד.

שמכיון שרובם לא לומדים, ולא יודעים מה אומרים בשיר השירים, עדיף לומר רק 'אשר קראתי'. וכן ראיתי בהרבה סידורים, שהשמיטו מלת 'ולמדתי'.

כך הוא אומר, להשמיט את המלה 'ולמדנו', או 'ולמדתי', מכיון שלא לומדים את שיר השירים.

לא נראה לי שצריכים להשמיט זאת, גם אם היינו נשארים בקושיא. לא בגלל שישנה קושיא, קובעים מסקנא. זהו כפי שאומרים, 'מקושיא לא מתים'. ישנם דברים רבים, שהיו לתלמידי חכמים שאלות לגביהם. למשל, בתפילה אחרי חבטת ערבה. הרי כתוב שהערבה היא מנהג נביאים, כך נראה מסקנת הגמ' בסוכה דף מ"ד ע"ב, וכ"פ כל הפוסקים, ואילו בנוסח שם כתוב שהיא 'יסוד נביאים'. ישנם שאמרו כי מאחר שזה נגד הגמרא, ושינוי את זה. הארכנו על כך בס"ד בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ, הלכות סוכה ולולב, דף שכ"א שכ"ב, וביארנו שם בס"ד, כי הדבר אינו לחנם. אפילו מהרי"ץ והחיד"א ועוד גדולים, כתבו כך, שהיא יסוד ומנהג נביאים. והרי בודאי שכל גדולי ישראל יודעים זאת, וברור שהדברים פשוטים מאד, אלא ישנם בכך 'עניינים', כיעויין שם בהרחבה.

אם מחבר הבקשה כתב כך, קראנו 'ולמדנו', הינך יכול להישאר על כך ב'צריך עיון', מכיון שאינך

בזכות שיר השירים שקראתי ולמדתי וכו'. וכי למדנו כעת שיר השירים?

ותירץ מו"ר בנועם שיחו, שפירוש התפילה הוא כך. בזכות שיר השירים שקראתי, שאני רק אמרתי שיר השירים. והמציאות מוכיחה, שכל איש מישראל בעת אמרו שיר השירים, ליבו מתלהב בקרבו. ואפילו אם אינו מבין את פירוש הפסוקים כל כך, מכל מקום מתעורר בקרבו על ידי האמירה, געגועי אש קודש. ולמה הוא כן? ועל זה בא המשך התפילה "ולמדתי שהוא קודש קדשים", שמזה שנתלהב בקרבו רשפי אש קודש, מזה למד ששיר השירים הוא קודש קדשים, ששיר השירים מקדש את האדם עד לתוך עמקי נשמתו.

וגם אם שוכן הוא בתוך בירא עמיקתא – זאת הנפקא מינה, אם אותו אדם שקוע בחטאים – על ידי השגתו מה מבואר בשיר השירים – אם הוא יתעמק בכך – יוכל להתעלות, בידעו שהשי"ת אוהבו באהבה עצומה, והוא קרוב אליו עד מאוד. למרות כל החטאים, אפילו שהוא נמצא בשאול תחתית, הקב"ה אוהב אותו. כאשר הוא רואה אהבה כ"כ גדולה, שהקב"ה מרוב אהבתו אלינו מוכן לסלוח לנו על הכל. איזו אהבה עצומה? הוא עדיין קרוב אליו. וממילא יוכל להתעורר לבא לאהבת ה'. כמו שרואים בשה"ש שהקב"ה כ"כ אוהב את כנסת ישראל, למרות כל העבירות ע"ז וכו' שעשו בבית ראשון, ולכן נחרב בית המקדש וכו', הקב"ה מקבל אותם בחזרה בידיים פתוחות.

מן הקריאה הבנתי, 'שהוא קודש קדשים'.

נחמד מאד. אבל, זהו אינו הפשט.

שאלה מהקהל: ומה יהיה לגבי ההמשך, שתהיה עולה לפניך קריאת 'ולימוד' שיר השירים?

תשובת מרן שליט"א: נכון. לכאן שם הדבר אינו מסתדר. הפירוש שלו. אולי לכן ישנם כאלה שהשמיטו זאת שם. בראשון השאירו, ובשני מחקו. אבל חושבני, כי לדבריו יתבאר 'קריאת ולימוד שיר השירים' היינו, 'קריאת ולימוד' כפי מה שאמרתי מקודם. הלימוד שאמרתי. אין צורך להסביר, לחזור על כך שוב הפעם. א"כ, אפשר להסתדר.

אולם עכ"פ צריכים פה, גם פשט.

בש"ע הגר"ז [ויו"ד הלכות תלמוד תורה פרק ב' הלכה י"ב] איתא, שעם הארץ אשר קורא פסוקים, למרות שאיננו מבין, זה נקרא שהוא למד. לגבי

יודע. אינך מבין. אבל לא יותר מזה. להתפלל שנוכח להבין.

ישנן שתי דרכים, כיצד להסביר זאת. הנני רואה שהזמן קצר, על כן נסיים בזה.

תשמעו תחילה דבר אחד, עניין נפלא.

בספר שערי ליל הסדר [עמ' שי"ז], שאל את השאלה דלעיל וז"ל, הנה בכל ערב שבת לאחר שיר השירים הודפס תפילה לומר, וכן הוא גם בסוף ההגדה של פסח – אלה שנוהגים לומר שיר השירים בליל פסח – רבון כל העולמים, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שבזכות שיר השירים אשר קריתי ולמדתי שהוא קודש קדשים וכו'.

ויש להבין, מהו 'ולמדתי'. קריאה יש כאן, אבל לימוד מאן דכר שמייה? ואכן יש סידורים מיוחדים שהכניסו את התיבה 'ולמדתי' בסוגריים.

ועוד אומרים בהמשך התפילה, שיהיה עולה לפניך קריאת 'ולימוד' שיר השירים. ויש להבין עניין הזכרת הלימוד.

והוא מביא תירוץ נפלא. לפי דבריו יוצא, שאחרי המלים 'אשר קראנו', או 'אשר קראתי', צריכים לעשות פסיק. ואחר כך, 'ולמדנו' – או 'ולמדתי' – שהוא קודש קדשים.

שמעתם? 'אשר קראתי' – כאשר אני קורא שיר השירים, 'למדתי' – הנני מגיע למסקנא 'שהוא קודש קדשים'. כי מי שקורא שיר השירים, הוא מרגיש שלהבת אש קודש. א"כ לאחר שקראתי, הבנתי כי ישנו כאן משהו עמוק מאד, כי הוא קודש קדשים, כמו שכתוב במשנה מסכת ידים פרק שני. שאלה מהקהל: לפי זה אין לגרוס את המלה, 'לפניך'.

תשובת מרן שליט"א: נכון. הינחתי אותה בסוגריים. במקורות רבים, היא אינה כתובה כלל. הינך צודק, המלה 'לפניך' פה היא מפריעה. לפי הפירוש הזה.

זהו פירושו של מהר"ם בריסק זצ"ל, כמובא בספר שערי ליל הסדר [שם] בזה"ל, ראיתי בהגדה אחת, שמעיר הערה זו, וכתב שם דבר פלא:

פעם אחת נכנסתי אצל מו"ר הגה"ק מהר"ם בריסק, בערב שב"ק לפני תפילת מנחה, בעת שאמר שיר השירים.

וכשסיים אמר לי, הנה באמת תמיהא לי, מהו זה שאומרים בתפילה שלאחר אמירת שיר השירים,

תורה שבעל פה, לא. אם הוא ילמד משנה, גמרא או הלכה וכד', ואיננו מבין, זה לא נקרא לימוד. משא"כ במקרא, תורה שבכתב, תורה נביאים וכתובים. והראיה, כי גם הוא מברך ברכות התורה. לכאורה, הרי אינך מבין, א"כ על מה אתה מברך? התשובה היא, כי זה נקרא לימוד.

ראיתי שהביא זאת בספר נחלת אבותי [עמוד ש"י] – אשריו ואשרי חלקו – בזה"ל, תירץ רבי יעקב ג'יען הי"ו עפ"י מ"ש שו"ע הרב [ויד' הלכות תלמוד תורה פרק ב' הלכה י"ב] ז"ל, אך אם מוציא בשפתיו – העיקר שיאמר בפיו, לא די בליבו – אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ, הרי זה מקיים מצות 'ולמדתם'. דהיינו כפי שנאמר, וְלִמְדַתֶּם אֹתָם וְשִׁמְרַתֶּם לַעֲשֹׂתָם [דברים ה', א']. הדבר נחשב שהוא למד.

ולפיכך כל עם הארץ, מברך ברכות התורה בשחר לפני הפסוקים, וכן כשעולה לספר תורה.

במה דברים אמורים, בתורה שבכתב. אבל בתורה שבע"פ וכו' ע"ש.

והוא – בספר נחלת אבותי – מביא על כך [בסוגריים], ויעיין עוד במגן אברהם סימן נ' אות ב', שאם אומר המשנה ואינו מבין, אינו נקרא לימוד, לכן צריכים ללמוד הפירוש. ובמורה באצבע סי' מ' אות מ"ג, שלפחות בקריאת המשנה ישתדל להבין פירוש התיבות, אף שלא יבין פירוש העניין באמת.

החיד"א כתב זאת, אפילו לגבי מי שהוא כן בן תורה, אולם כעת הוא לומד בלי להבין. על כך הוא אומר, לכל הפחות תבין את המלים. גם אם אינך מבין את העניין, להסביר מה כתוב פה, אם לכל הפחות הינך מבין את המלים, אמנם זאת הדרגה הכי פחותה, אבל עכ"פ זה נחשב לימוד.

יוצא שפירוש העניין הוא כך, 'קראנו ולמדנו' – הקריאה הזאת היא נחשבת לימוד.

זהו כעין מה שדוד המלך ע"ה ביקש, כי מי שקורא תהלים, יהא נחשב כאילו הוא עוסק בנגעים ואהלות [עיין ילקוט שמעוני תהלים א']. וישנו נדון, האם הקב"ה קיבל את תפילתו, או שלא. כמו שהעיר הגר"ח מואלאזין בספרו נפש החיים [שער ד' פרק ב']. בדרך כלל, מקובל שכן. רוב גדולי ישראל סוברים שכן. אבל מסתברא כי אין זה אלא לגבי תהלים, כי הם רק שבחים ותפילות, שירות

ותושבחות. משא"כ שיר השירים, שזהו ודאי לימוד. אין צורך לשלמה המלך יבקש זאת, כי זה בלא"ה נחשב כך.

מובן א"כ כי זהו מה שאומרים בבקשה, 'אשר קראנו ולמדנו'. הקריאה הזאת, היא נחשבת לימוד. דהיינו שהקב"ה קובע לו שכר, כמו שאר עוסק בתורה.

ונראה כי כאשר אומרים תפילה זו בפסח אחרי קריאת שיר השירים שנים מקרא ואחד תרגום (מי שנהגו לאמרה. יב"ן), לכולי עלמא אין להשמיט תיבות ולמדנו, לימוד. שהרי התרגום מפרש את המקרא היטב ובהרחבה, ובדרך כלל מבינים את התרגום כידוע, וכמו שניכר מן ההתלהבות בעת קריאתו, בפרט בקריאת העניינים המרגשים שבו. ויש אף שהיו עיניהם זולגות דמעות אז. ועיין בזה במצפ"ת דף ק"ט, ובנפלאות מתורתך מגילת שיר השירים על פסוק שיר השירים אשר לשלמה ד"ה הוסיף. ועיין עוד שם לעיל מינה, מד"ה אכן. ובודאי אין צורך שיבינו כיצד מתפרשות תיבות המקרא לפי התרגום, אלא סגי במה שיודעים שכך מפרש התרגום כוונת אותו פסוק. ואף אם ישנם שאינם מבינים את התרגום, הרי לעומתם רבים מבינים אותו. והלא גדול בית הכנסת הוא שאומר תפילה זו, והוא בכלל המבינים. ואין לומר שזהו טעם הנוהגים לומר תפילה זו רק אז, ולא בכל ערב שבת, לפי שאז אין קוראים את התרגום, ואין הדבר נחשב לימוד, שהרי אפשר לאמרה ולדלג תיבות ולמדנו, לימוד. איתמר].

הערה מהקהל: גם החיד"א במורה באצבע [אות רכ"ז] נקט בזה"ל, נכון ללמוד תהלים ביום חג השבועות.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאוד. ולא רק הוא, אלא רבים מגדולי ישראל, כגון השל"ה, והחמדת ימים בענייני יוהכ"פ פרק ד', פלא יועץ ע' תהלים, הגר"א פאלאגי בהקדמת ספרו כתוב לחיים. מכל זה סייעתא לנדון דידן.

וישנם דברים נוספים שצריכים להסביר בבקשה הזאת, בלי נדר בהמשך. בשיעור נוסף.

חשוב לנו מאוד שיהיה לנו משהו, לזכר הנסים הגדולים האלה, כפי שאמרתי לעיל, כי האחרונות משכחות את הראשונות. חשוב שתהיה לנו קבלה טובה לעתיד. אבל, רק בלי נדר.

והשם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, ויתן בליבנו אהבתו ויראתו, אכ"ר.

בקשה לאחר קריאת שיר השירים

מה טוב ומה נעים לאמר הבקשה דלקמן, כפי שנהגו בקהילות רבות אפי' בלדי, כדי שתעלה קריאת שיר השירים לרצון לפני הרצון העליון. ונדפסה לראשונה בס' תיקוני שבת קראקא ה'שע"ג, ונעתקה משם ע"י רבים מגדולי ישראל בכל תפוצותיהם ובסידוריהם. וגם בתימן ע"י כמהר"ר יצחק ונה זיע"א בתכאליל כתי"ק שלו וזולתו, ורבים נמשכו אחריהם.

ויאמרנה בלשון רבים ובקול רם ובעמידה, בכוונה גדולה וברעותא דליבא, אחד מן הציבור, מי שקרא שיר השירים מתחילתו ועד סופו. ואשריהם ואשרי חלקם, כי תפילה זו פותחת פתח להרבה פתחים אשר הם סגורים, כאשר יבין מי שיש לו מוח בקדקדו. והרחבתי עוד אודות בקשה זו בס"ד בשערי יצחק ... ה'תשפ"ה ב'של"ו.

והא לך שפ"ר נוסח בקשה זו, מוגה עפ"י ספרים ישנים עם חדשים, דפוסים וכת"י, ועד אחרון זקני מהריק"א זצ"ל בתכאליל כתיבת יד קדשו

רבונו כל העולמים. יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שבזכות שיר השירים אשר קרינוא ולמדנו (לפניך), שהוא קדש קדשים. בזכות פסוקיו, ובזכות תיבותיו, ובזכות אותיותיו, ובזכות נקודותיו, ובזכות טעמיו, ובזכות שמותיו וצירופיו ורמזיו וסודותיו הקדושים והטהורים והנוראים היוצאים ממנו. שתהא שעה זו, שעת רצון, שעת רחמים, שעת הקשבה, שעת האזנה. ונקראך ותעננו. נעתיר לך, ותיעתר לנו. שתהיה עולה לפניך קריאת ולמוד שיר השירים, כאלו השגנו כל הסודות הנפלאים והנוראים, אשר הם חתומים וסתומים בו, בכל תנאיו. ונזכה למקום שהנפשות והרוחות והנשמות, נחצבות משם. וכאלו עשינו כל מה שמטל עלינו להשיג, בין בגלגול זה בין בגלגול אחר. ולהיות מן העולים והזוכים לעולם הבא, עם שאר צדיקים וחסידים. ומלא כל משאלות לבנו לטובה (הציבור עונים, אמן). ותהיה עם לבבנו ואמרי פינו, בעת מחשבותינו ותפלותינו (אמן). ועם ידינו בעת מעבדינו (אמן). ותשלח ברכה והצלחה והרוחה, בכל מעשי ידינו (אמן). ומעפר ענינו, תקימנו (אמן). ומאשפות דלותנו, תרוממנו (אמן). ותשיב שבות שכונתך לעיר קדשך במהרה בימינו. אמן, נצח, סלה, לעד: (אמן)

ולא נהגו לומר אחריו קדיש, והוא לפי שיטתנו שאין אומרים קדיש אחרי קריאת פסוקים.

א. י"ג קראנו.

ב. וכן כתוב לקמן קריאת ולימוד שיר השירים וכו', רצונו לומר שקריאתו נחשבת לימוד, כמי שעוסק בתורה.

ג. י"ג ובזכות.

ד. בהעתקת 'תיקוני שבת' לחכם תימני אחד משנת ה'ת"פ ניקד תיבה זו פיסוקיו, בהתאם לג' הקדמונים בכל כי האיי גונא. וכבר בטלה גירסא זו, ולטובה נשתכחה ונשתקעה מפיו, כנראה מפני שחכמי תימן האחרונים הסתירו פניהם ממנה, בגלל השינוי במשמעות. שהרי אין זה שם תואר, אלא שם הפעולה, על דרך שאמרו חז"ל (גדרים דף לז). פיסוק טעמים. וזה היפך הכוונה, והבן.

ה. אין לזה ביאור לפום רהטא. אבל הוא ר"ת וס"ת תיבותיו, נקודותיו, אותיותיו. וכמ"ש בס"ד בשערי יצחק שם.

ו. י"ג בגלגולים אחרים.

ז. יש מוסיפים, לעבודתך.